

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Jan PETRÁŇ

**Proměny prostorové struktury lyžařského střediska
Deštné v Orlických horách po roce 1989**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.

Olomouc 2013

Bibliografický záznam

- Autor (osobní číslo):** Jan Petráň (R09053)
Studijní obor: Regionální geografie
- Název práce:** Proměny prostorové struktury lyžařského střediska Deštné v Orlických horách po roce 1989
- Title of thesis:** Changes of spatial structure of the ski resort Deštné in Orlické Mountain's after 1989.
- Vedoucí práce:** doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
- Rozsah práce:** 40 stran, 13 stran vázaných příloh
- abstrakt:** Bakalářská práce popisuje proměny prostorové struktury obce Deštné v Orlických horách, tedy jak se původně malá dřevařská osada, především vlivem cestovního ruchu, přeměnila na největší lyžařské středisko Orlických hor. Rozvoj obce je časově rozdělen do tří dílčích etap, z nichž největší pozornost je zaměřena na období po roce 1989. V rámci popisu jednotlivých etap je kladen důraz na co nejrealnější nastínění představy o způsobu přeměny obce, kde nejvýznamnější roli sehrál právě cestovní ruch. Rozdílné trendy vývoje dílčích etap jsou zaznamenány zejména v počtu obyvatel, intenzity a druhu zástavby a funkčním využití území obce.
- Klíčová slova:** cestovní ruch, lyžařské středisko, prostorový vývoj, Deštné v Orlických horách
- Abstract:** This Bachelor's thesis describes spatial structure changes of the area Deštné in the Orlické Mountains. It thus depicts the change of Deštné from the originally small timber settlement to the biggest ski centre of the Orlické Mountains caused mainly by tourism. The area expansion is divided into three partial stages from which the period after 1989 is of greatest concern. While describing the individual stages the main aim being emphasised is to realistically outline the idea of how the area was changed with respect to tourism playing the most significant part in the change. Different trends of partial stages development are recorded especially in the number of inhabitants, the intensity and the type of the built-up area, and the functional usage of the urban area.
- Key words:** Tourism, ski centre, spatial development, Deštné in Orlické Mountains

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením doc. RNDr. Zdeňka Szczyrby, Ph.D. a uvedl veškerou použitou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne

podpis

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. RNDr. Zdeňku Szczyrbovi, Ph.D. za jeho odborné rady a cenné připomínky, které mi během zpracovávání bakalářské práce poskytoval. Zároveň chci také poděkovat vlastním rodičům za veškerou podporu, které se mi v průběhu celého bakalářského studia dostávalo.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan PETRÁŇ**
Osobní číslo: **R09053**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Proměny prostorové struktury lyžařského střediska Deštné
v Orlických horách po roce 1989**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je zdokumentovat základní etapy transformace prostorové struktury lyžařského střediska Deštné v Orlických horách s důrazem na vývoj po roce 1989. Autor se v bakalářské práci zaměří na změnu základních prostorových charakteristik vlivem kontinuální přeměny původně horského sídla ve středisko cestovního ruchu. K tomu využije dostupnou zahraniční i tuzemskou odbornou literaturu. Formou mikrosondy bude představena vybraná prostorová transformace v zájmovém středisku (např. problematika skiareálu, bytových domů pro nerezidenty).

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 5 000 - 8 000 slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

HALL C.M. and PAGE S.J.(2006), The Geography of Tourism and recreation
KOWALCZYK A.(2000), Geografia turystyki
SHAW G. and WILLIAMS A.M.(2002), Critical Issues in Tourism
VEAL A.J.(1997), Research methods for leisure and Tourism
časopisy: Geografie, Urbanismus a územní rozvoj ad.

Vedoucí bakalářské práce: **Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **28. dubna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 28. dubna 2011

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Cíle a metodika práce	9
3. Rešerše literatury	10
4. Transformace rekreačních středisek zapříčiněná postupným vývojem cestovního ruchu v České republice	16
4.1. Období do roku 1945	16
4.2. Období v letech 1945-1989.....	17
4.3. Období po roce 1989	20
5. Vymezení území.....	21
5.1. Orlické hory.....	21
5.2. Deštné v Orlických horách	23
5.3. Historie Deštného v Orlických horách	24
6. Deštné v Orlických horách a jeho prostorový vývoj v etapách.....	27
6.1. Období do roku 1945	27
6.2. Poválečné období a období socialismu v letech 1945 – 1989.....	30
6.3. Období po roce 1989	33
7. Závěr	37
8. Summary.....	38
9. Seznam literatury	39
9.1. Knižní zdroje	39
9.2. Internetové články.....	40
9.3. Internetové zdroje	40

1. Úvod

Vznik a rozvoj středisek cestovního ruchu není náhodným procesem, nýbrž výsledkem působení především lokalizačních předpokladů následovaný působení faktorů realizačních. Utváření funkční specializace středisek a oblastí cestovního ruchu je důležité pro pochopení prostorových diferenciací. Zároveň slouží také pro pochopení rozdílu rozvoje cestovního ruchu na národní, regionální i lokální úrovni. Funkční specializace středisek cestovního ruchu byla stanovena na základě převažující funkce daného střediska. Z hlediska této klasifikace patří Deštné v Orlických horách mezi horská střediska letní a zimní rekreace (Vystoupil, Šauer a kol., 2011, str. 156).

Tato práce se věnuje proměně prostorové struktury lyžařského střediska Deštné v Orlických horách. Popisuje veškeré zásadní proměny obce Deštné od jejího založení až po současnost. Pro pojem cestovní ruch existují celé řady definic, nicméně žádná univerzálně užívává. Vystoupil, J. (2008, str. 303) definuje cestovní ruchu jako *„souhrn aktivit osob cestujících do míst mimo jejich obvyklé prostředí a pobývajících v těchto místech po dobu delší než jeden rok, za účelem trávení volného času, podnikání či jiným účelem“*.

Původně bylo Deštné horskou vsí, která byla založena z čistě dřevařských důvodů. Pro dostatek veškerých potřebných surovin na výrobu skla se začaly stavět na tomto území první sklářské hutě. Umístění obce jasně předurčilo, po veškerém ukončení sklářské činnosti, jaká bude její další orientace. Přírodní, velice atraktivní oblast nezůstala dlouho nepovšimnuta turistické veřejnosti a byla tak ideálním místem pro rozvoj cestovního ruchu. Ve 20. letech 20. století začíná pozvolný nárůst turistických chat, stezek pro pěší túry a prvních ubytovacích zařízení. Od 50. let 20. století se pak stává významným lyžařským střediskem. Původní zástavba měla rozptýlený charakter podél hlavních cest z Deštného k přilehlým osadám. S nástupem cestovního ruchu dochází k zintenzivnění zástavby v centrální části obce soustředěné kolem kostela. V posledním období dochází k výrazné modernizaci střediska. Jedná se o výstavbu multifunkčních komplexů nebo sedačkové lanovky. Rozšiřují se také možnosti letních aktivit, obec se tak postupem času stává celoročně využívanou.

2. Cíle a metodika práce

Hlavní podstatou a cílem této bakalářské práce je zdokumentovat proměny prostorové struktury lyžařského střediska Deštné v Orlických horách s důrazem po roce 1989. Předmětem zájmu je postupná přeměna malé horské obce v největší lyžařské středisko Orlických hor současnosti, která byla způsobena vlivem cestovního ruchu v určitém časoprostorovém horizontu.

Časoprostorové změny byly hodnoceny ve třech základních etapách, které odpovídají chronologickému průběhu zásadních změn ve funkční struktuře sledovaného území. Každá z etap zároveň vychází z klíčových dějinných proměn, které se nesmazatelně podepsaly na celkové fyziognomii lyžařské obce Deštné v Orlických horách.

Základní informace o proměně prostorové struktury a dřívějšímu typu zástavby pomohly přiblížit dobové fotografie. Dále pak současná ale i historická mapa obce. Při vypracování statistických údajů byla použita data z Historického lexikonu obcí České republiky. Ta obsahují vývoj počtu obyvatel a domů mezi lety 1869 – 2001. Pro vykreslení současného období byla použita statistická data ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011, respektive nejnovější data o obyvatelstvu. Veškeré výsledky z výzkumu zájmové oblasti jsou prezentovány v podobě grafů, tabulek a schémat. Pro co nejreálnější představu prostorové transformace obce byla v Deštném provedena také mikrosonda. Ta je pomocí programu ArcGis prezentována v podobě schémat. Tabulky a grafy pak byly provedeny v programu Microsoft Excel.

3. Rešerše literatury

Po roce 1989 se z velké části změnila prostorová struktura obcí. Tyto změny byly způsobeny především politickými, ekonomickými, společenskými ale i kulturními situacemi, které nastaly právě po revoluci již ve zmíněném roce. Celkovou proměnou prostorové struktury obcí se zabývají dílčí geografické disciplíny jako např. geografie cestovního ruchu, geografie průmyslu, geografie dopravy nebo demografie. Prostorová struktura jako taková je tvořena třemi základními složkami: fyzickou, funkční a sociální. Do fyzické prostorové struktury zahrnujeme domy a ulice. Z těchto základních prvků pak vznikají komplexy vytvářející kompaktní městské části (sídliště). Funkční prostorová struktura vychází z hlavního využití plochy. Jde o rozmístění lidských aktivit. Tyto plochy mohou být nezastavěné nebo zastavěné. Sociální prostorová struktura charakterizuje obyvatelstvo, které trvale působí na rozložení města.

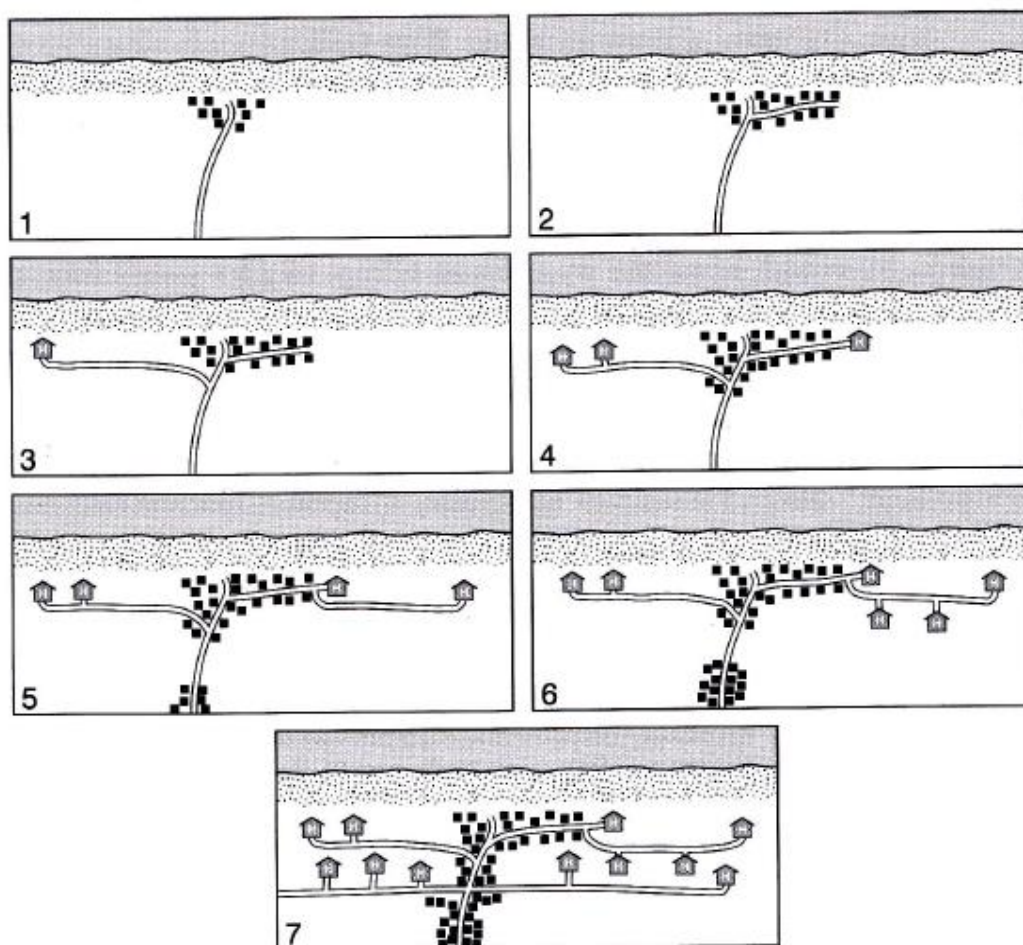
Tyto proměny zasáhly pochopitelně i turistická střediska a značně změnily jejich prostorovou strukturu. Tomu všemu předcházela změna systému a společenských principů v České republice po roce 1989. K rozšíření domovního a bytového fondu vedly procesy jako revitalizace a regenerace. Dalším z procesů byla komercializace, která se zaměřuje na městská centra a zvyšování cen v celé destinaci. Tím dochází ke změně funkcí všech využívaných ale i nevyužívaných ploch. Dochází k výstavbě zcela nových multifunkčních objektů a z nekomerčních budov se stávají hotely, restaurace, obchody atd. Vývoj a rozvoj turistických destinací se často pohybuje v cyklech stejně jako v ekonomice. Existují v něm různé fáze změn s rozdílnou úrovní růstu či poklesu. Na životní cyklus turistické oblasti se zaměřením na růst a vývoj turistických destinací se zaměřil například Butler (1980).

Podle jeho modelu středisko cestovního ruchu prochází následujícími fázemi: objevení, aktivní účast, rozvoj, konsolidace, stagnace a závěrem úpadek nebo oživení.

Jako příklad pro tento model může být použita švédská lyžařská destinace Åre, která se z malé horské vesničky přetransformovala do jednoho z nejvýznamnějších evropských lyžařských center a dokonce v roce 2007 hostila světový šampionát v Alpském lyžování. Åre bylo založeno už v roce 1880 jako turistické letovisko, nicméně v tu dobu cestovní ruch ještě neplnil svůj hlavní hospodářský význam. Fáze objevení letoviska nastává až v 60. letech 20. století, kdy měla zatím turistika ještě poměrně malý vliv na místní

infrastrukturu, ekonomiku i zaměstnanost. Důležitý mezník nastává v roce 1954, kdy Åre hostilo světový šampionát a resort se tak stal známý po celém světě.

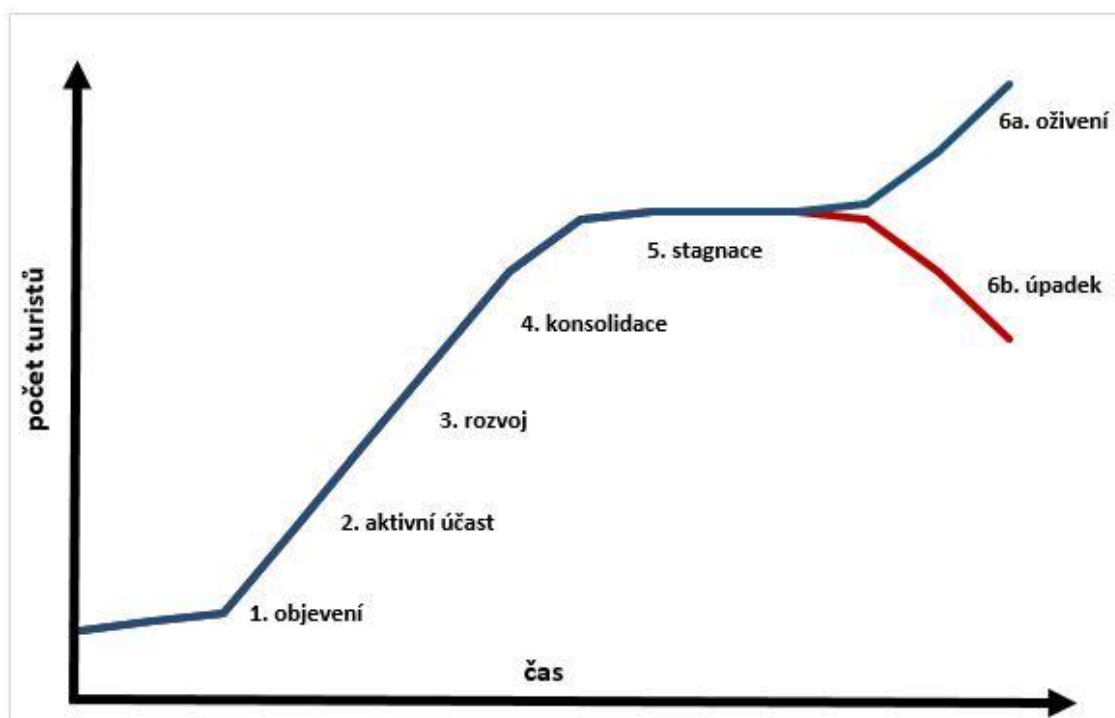
Fáze rozvoje nastala v 70. letech, kdy nejdůležitější roli obstaralo samotné Švédsko. Åre se stalo jedním z několika středisek, které začalo být podporováno švédskou vládou. Tuto etapu charakterizuje velký nárůst počtu obyvatel. Velké investice do infrastruktury, obchodu, větší příjem daní. V 80. letech začalo lyžařské středisko ztrácet kontrolu nad rychlostí vlastního rozvoje. Nebyla zde systematicky budována regionální politika, tudíž chyběla například strategie pro velikou urbanistickou expanzi. V 90. letech Švédsko zažilo recesi. Ta se projevila rychlým koncem rozvoje, výrazným poklesem ekonomiky, častými bankroty či změnami vlastníků. Ke znovuoživení došlo na konci 90. let především za přispění společnosti Skistar. Ta vlastním přístupem, managementem a obchodními zkušenostmi stála za novým vzestupem destinace. Další oživení nastalo na počátku milénia přílivem jak domácích tak i zahraničních investorů. (Nordin, Westlund, 2009).

Obr. 1: Fáze vývoje pobřežního turistického střediska
(zdroj: Kowalczyk, 2000, str. 219)

Schéma popisuje fáze vývoje pobřežního turistického střediska. Obsahuje také proměny sociálních a přírodních faktorů, které se měnily postupným vlivem cestovního ruchu. Jde se o všeobecný popis pobřežního místa (obce), které se v časovém horizontu proměňuje na středisko cestovního ruchu. Schéma vychází z tradičního přímořského letoviska nacházející se většinou na okraji obce. To navštěvují obyvatelé z bezprostředního okolí. Areál postupem času začínají objevovat ve větším počtu tuzemští turisté. Se zvýšeným počtem turistů dochází k výstavbě prvních hotelů, které jsou vzápětí vyhledávány i zahraničními turisty. Místní obyvatelé postupně prodávají lukrativní pozemky na pobřeží a dávají tak možnost vzniku integrovaným hotelovým komplexům. Sami se pak stahují dále od pobřeží a staví si vlastní nové obytné zóny. Takto rozrostlá střediska navštěvují domácí turisté jen sporadicky. Začínají vznikat turistické enklávy, ve kterých zahraniční turisté nenarazí takřka už na žádné místní obyvatelstvo.

Na některých ostrovech středoziemního moře chtěli ulevit vybraným pobřežním oblastem, které byly extrémně přetíženy cestovním ruchem a turisty vůbec, tak se začala provádět politika cílené změny rozložení prostorové struktury destinace. Jednalo se především o zatraktivnění i vnitrozemských částí ostrova. Na Sicílii byly např. vybudovány 3 národní parky a 19 rezervací. Na Korsice pak výstavba cykloturistických tras nebo sjízdnost místních řek v doprovodu s rozvojem kanoistiky. Tyto aktivity měly také za úkol rozprout ekonomiku v méně rozvinutých částech ostrova (A. Kowalczyk, 2000, str. 220).

Obr. 2: Životní cyklus turistické destinace
(Zdroj: Kowalczyk, 2000, str. 46)

Obdobným případem dynamického rozvoje turistického střediska může být uvedena Drethia. Jednalo se o venkovskou zemědělskou vesničku na Krétě. Na začátku šedesátých let začalo ostrov navštěvovat čím dál tím více především bohatých turistů. Například v roce 1962 se jich zde vystříдалo na 23 000.

Původně malá zemědělská venkovská osada Drethia prodělala na počátku 60. let, kdy se stala Kréta předmětem zájmu řecké vlády v oblasti turistického rozvoje, značnou zkušenost s ekonomickou expanzí v důsledku extrémního nárůstu turistů. Drethia patřila k místům z prioritních rozvojových oblastí, které obdržovaly finanční pobídky, jako například: nízko-úrokové sazby, půjčky nebo granty.

V letech 1950 – 1964, tedy ještě před rozvojem cestovního ruchu, žilo ve vesnici na 430 rodin. Hlavním způsobem obživy bylo zemědělství, mezi které patří především pěstování plodin na vlastním pozemku. Dále zde bylo pár malých obchodníků a státních zaměstnanců. Roky 1965 – 1972 jsou známé jako raná fáze rozvoje cestovního ruchu. Nejcharakterističtější pro toto období je výrazná proměna vlastníků půdy. Pobřežní oblasti skupovali především lidé z ostatních regionů Kréty, následně pak z Atén nebo cizinci ze zahraničí. Největším kupujícím byl G. T. T. složen z: evropských nadnárodních hotelů, řecké banky a krétských podnikatelů. Dále pak docházelo k vyvlastňování půdy legální cestou podle ústavy. V nejhorších případech to bylo vydírání a ostatní ilegální činnosti, kdy byli zemědělci nuceni vzdát se svých pozemků nedobrovolně. Místní lidé, kteří prodali půdu, potřebovali peníze z důvodu veliké zadluženosti. Peníze z prodeje pozemků tak byly použity především ke splacení půjček a dluhů nebo na opravu domů. Změna ve vlastnictví pozemků vedla ke ztrátě zemědělského způsobu života. Místo původních zemědělských polí začali kupci stavět velké ubytovací komplexy. To vyvolalo i změny ve struktuře zaměstnanosti původních obyvatel, kteří byli zaměstnáni jako nekvalifikovaní pracovníci.

Od počátku 70. let se postupně měnila struktura v zaměstnanosti na ostrově. Klesl počet zemědělců a naopak vstoupil počet malých obchodníků a samostatně výdělečných osob. Při mohutné výstavbě hotelových komplexů, ubytovacích zařízení a budov orientovaných na cestovní ruch, jako jsou bary, stravovací sály apod., podél celého pobřeží, začala turistika nabývat masového charakteru. Většina místních obyvatel si poté jako zdroj příjmu zvolila přestavbu vlastních domů na ubytovací zařízení místo původní práce v zemědělství.

Na počátku 80. let bylo v destinaci na 180 zařízení orientujících se na cestovní ruch a ubytování, přičemž v roce 1974 jich existovala méně než polovina. Tato výstavba znamenala značnou změnu ve struktuře obyvatelstva, řízenou kontrolu ekonomiky, jiné rozvrstvení kapitálu, nárůstu počtu populace. Dřevina v této době patřila k nejzaldinějším oblastem země. Od roku 1981 se vláda pokouší o rozvoj cestovního ruchu i v nerozvinutých oblastech, kdy především finanční iniciativy míří do nerozvinutých regionů.

Vlil rozvoje cestovního ruchu, přinesl do oblasti jak sociální tak ale i prostorovou transformaci. Tento proces vedl ke ztrátě původního způsobu života, nové ekonomické

možnosti, proměnu a navýšení pracovních míst a příležitostí a celkově k vytvoření nové socioekonomické struktury (Kousis, 1985).

Jiný příklad je tentokrát z postsocialistické části Evropy, konkrétně ze Slovenska, kdy se z malé horské obce stalo dynamicky se rozvíjející středisko cestovního ruchu. Jedná se o lyžařské středisko Velká Rača v Kysuckých Beskydech, poblíž okresního města Čadca. Tato periferní oblast u polských hranic je charakteristická velkou mírou nezaměstnanosti, drsnými klimatickými podmínkami pro zemědělství a nedostatkem průmyslové výroby. Převážně zalesněný terén také neposkytuje vyšší míru přírodní atraktivity. Nejvýznamnější nárůst roční návštěvnosti nastal mezi lety 1999 – 2006. Zatímco v 90. letech se zde vystřídalo na 40 000 návštěvníků za rok, v roce 2006 jich bylo už desetkrát více. Míra nezaměstnanosti spadla z 27 % na pouhých 7 %. Místní územní plán povoloval privatizaci půdy a výstavbu ubytovacích a souvisejících zařízení v dříve regulovaných zónách. Nový plán počítal s tím, že se, Velká Rača, stane největším zimním střediskem na Slovensku a bude schopná přijmout až 15 000 návštěvníků, během zimní sezóny, za jediný den.

Tento masivní projekt nakonec zrealizován nebyl především z politických důvodů. Rozvoj byl zablokovan v roce 2006 se změnou slovenské vlády. V této lokalitě také došlo k silné deforestaci na které se podílel kůrovec. Krajina náhle ztratila atraktivnost na jedno až dvě desetiletí. V současné době došlo ve středisku k výstavbě nejdelší bobové dráhy na Slovensku, lanového parku nebo skákajících trampolín. Tyto stavby se postaraly o to, že je lokalita využívána celoročně a je pro návštěvníky zase o něco více atraktivní (Chrenka, Ira, 2011).

4. Transformace rekreačních středisek zapříčiněná postupným vývojem cestovního ruchu v České republice

Světová organizace cestovního ruchu **UNWTO** (United Nations World Tourism Organization), definuje cestovní ruch jako: *„činnost osob cestujících do míst a pobývajících v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu kratší než jeden ucelený rok, za účelem trávení volného času a služebních cest (osoba nesmí být odměňována ze zdrojů navštíveného místa)“*. Pro vývoj rekreačních středisek a utváření jejich funkčních specializací, v oblasti cestovního ruchu, je důležité pochopení prostorových diferenciací. Vznik takovýchto lokalit není náhodným procesem, nýbrž působení zejména lokalizačních faktorů (Vystoupil, Šauer, Holešínská, Metelková, 2006).

4.1. Období do roku 1945

Ve druhé polovině 19. století se na území České republiky začíná pozvolna projevovat touha po cestovním ruchu. To však individuální formou. Změna nastala roku 1888, kdy vznikla první organizovaná skupina zaměřující se na cestovní ruch. Šlo o Klub českých turistů, jehož aktivita se soustředila na propagaci cestování. Pomocí KČT dochází k prvnímu značkování turistických cest, budování rozhleden nebo k výstavbám chat sloužících jako záchytné body s možností noclehu. Postupem času se začínají stavět i další rekreační zařízení letní rekreace jako jsou plovárny nebo koupaliště. Vedle pěší turistiky dochází k rozvoji turistiky na lyžích (přesuny turistů na lyžích). Díky takto rostoucí popularitě *„lyžování“* se na přelomu 19. a 20. století pořádají početné zájezdy do Krkonoš a Jizerských hor (Vystoupil, Šauer, Holešínská, Metelková, 2006). Reakcí na zvýšený počet turistů v horských oblastech dochází k výstavbě ubytovacích zařízení v Krkonoších, Jizerských horách, Orlických horách a na Šumavě (Vystoupil, Kunc, Šauer, Tonev, 2010). Turisté tak začínají vyhledávat kulturní, společenská i lázeňská střediska.

4.2. Období v letech 1945-1989

V únoru roku 1948 dochází ke státnímu převratu a pro československou republiku se tak státní hranice ‚uzavřely‘ na více jak 40 let. Tento fakt značně ovlivnil vývoj domácího cestovního ruchu. Vzápětí je znárodněn majetek sloužící k soukromým podnikatelským účelům. Jedná se o hotely, chaty, penziony, lázeňská zařízení.

V 50. letech začíná éra chataření a chalupaření. Jedná se o soukromý způsob rekreace, kdy především obyvatelé větších měst odjíždějí do klidnějších krajín (hory, venkov) aby se zde ‚rekreovali‘.

Chalupaření jako formu rekreace můžeme vnímat už po 2. světové válce. To dochází k opětovnému obydlování vysídlených příhraničních oblastí, ve kterých se nacházela opuštěná stavení původně patřící vyhnanému Německému obyvatelstvu. Zapletalová, V (2007), tak charakterizuje chalupu jako: ‚venkovský objekt, někdy i několik set let starý, který byl původně vybudován jako venkovské hospodářství k trvalému obývání‘. Mezi 60. a 80. lety bylo zařazeno jako nejoblíbenější způsob trávení volného času a prakticky dodnes zaujímá významné místo v životě českých obyvatel.

Jde však o dva rozdílné jevy, přičemž chalupaření prakticky nezasahuje do původní krajiny a snaží se o splynutí s prostředím. Naopak chataření je spjaté s hromadnou výstavbou nových objektů, v tomto případě chat, často v nevhodných lokalitách negativně působící na ráz krajiny a na životní prostředí.

Dalším fenoménem, který značně ovlivnil strukturu turistických destinací, je nová forma cestovního ruchu – masová rekreace pracujících. Jedná se o organizované hromadné zájezdy podnikové rekreace nebo výběrové rekreace ROH (Revoluční odborové hnutí). K rozvoji tohoto typu rekreace dochází v 60. letech. Největší vrchol pak zažívá na přelomu 70. a 80. let, kdy dochází k rozsáhlé výstavbě velkých rekreačních komplexů, zejména v atraktivních přírodních lokalitách. S rozvojem tohoto typu rekreace se razantně zvyšuje návštěvnost domácích rekreačních středisek, tak dochází i k výstavbě potřebné infrastruktury. Mezi oblíbené se řadí také letní rekreace u vody. Na mnoha místech vznikají auto-kempy, tábořiště nebo chatové osady (Vystoupil, Šauer, 2006, str. 31).

Po celou dobu vývoje cestovního ruchu, za dob socialismu nevyjímaje, byla Praha nejnavštěvovanější turistickou destinací v nás. S dlouholetou tradicí fungují také lázeňská města jako Karlovy Vary, Luhačovice či Františkovy a Mariánské lázně. Za dob socialismu se začínají nově formovat střediska letní rekreace u vody. Mezi ty nejvýznamnější patřily bezpochyby Doksy a Posázaví, kam se jezdili rekreovat především obyvatelé Prahy. Dále pak stojí za zmínku vodní nádrž Seč v Pardubickém kraji a jihomoravský Vranov nad Dyjí. Pochopitelně dochází i k rozvoji předních horských středisek. V Krkonoších jsou to především Špindlerův Mlýn, Pec pod Sněžkou nebo Harrachov. Na Šumavě pak Železná ruda (Vystoupil, Kunc, Šauer, Tonev, 2010).

Obr. 3: Chatová oblast v Posázaví
(Autor: Jiří Paleta, 2010)

Fotografie znázorňuje typickou chatovou oblast, konkrétně v okolí řeky Sázavy. Takovéto oblasti vznikaly za dob socialismu v příjemných, přírodně atraktivních oblastech po celé České republice.

Obr: 4: Hotel Horizont v Peci pod Sněžkou
(zdroj: <http://www.hotelypenziony.cz/hotel-horizont>)

Stavba absolutně nerespektující okolní ráz krajiny, i tak by se dal nazvat Hotel Horizont v horském středisku Pec pod Sněžkou. Devatenáctipatrový hotel vznikající na přelomu 60. a 70 let patří dodnes k nejdiskutovanějším stavbám Krkonoš.

4.3. Období po roce 1989

Po revoluci v roce 1989 došlo v České republice ke změně státního režimu. To vedlo k zásadním změnám ve vývoji cestovního ruchu v České republice. Jako první krok změn roku 1991 byla tzv. ‚malá‘ privatizace. Jednalo se o navrácení znárodněných zařízení základní infrastruktury cestovního ruchu do rukou podnikatelských subjektů. Tato privatizace se týkala menších ubytovacích, pohostinských a restauračních zařízení. Při procesu, který trval více jak 15 let, došlo k navrácení zhruba 50 % fyzickým osobám, 10% obcím a městům a zbylých 40 % bylo transformováno v rámci velké privatizace.

Při ‚velké‘ privatizaci (1993 – 2000) došlo ke změně majetkových poměrů u významnějších zařízení cestovního ruchu. Mezi taková zařízení patří: hotely, lázeňská zařízení, zařízení podnikové a výběrové rekreace ROH, cestovní kanceláře aj. Tyto objekty privatizovaly především již vzniklé soukromé podnikatelské subjekty (asi 85%). Odhaduje se, že 80 % přešlo do soukromého vlastnictví, 10 % zůstalo v odborových organizacích a 10 % bylo zlikvidováno. (Vystoupil, Kunc, Šauer, Tonev, 2010).

Největší boom zažily asi cestovní kanceláře a to ve všech možných podobách. Jestliže koncem roku 1989 bylo u nás 11 cestovních kanceláří, v roce 1995 jich bylo evidováno na 1100. V současné době jich je, podle ČSÚ, asi 700. Dále dochází i k razantnímu zkvalitnění poskytovaných služeb. Jde o budování luxusních hotelů poskytující nejrůznější druhy služeb. Jedná se o novostavby nebo rekonstrukce původních objektů. Výstavba se nejvíce týká hlavního města Prahy, Krkonoš, Beskyd a Jeseníků. Modernizují se také lázeňská střediska a historicky atraktivní centra měst (Vystoupil, Šauer, 2006, str. 31).

V současné době lůžkové kapacity připadají ze 45 % na městská a kulturní střediska, z nich má nejvíce Praha. 19 – 20 % na horská střediska. 16 – 17 % na letní střediska (u vody), 8 % na lázeňská střediska a zbylých 10 % na ostatní střediska (většinou venkov). Po otevření hranic začali čeští turisté hromadně vyjíždět do zahraničí, ovšem ne v takovém množství jako zahraniční turisté přijížděli do České republiky. Tento trend pokračuje i v současnosti. Česká republika tak má stále aktivní saldo cestovního ruchu (Vystoupil, Kunc, Šauer, Tonev, 2010).

5. Vymezení území

5.1. Orlické hory

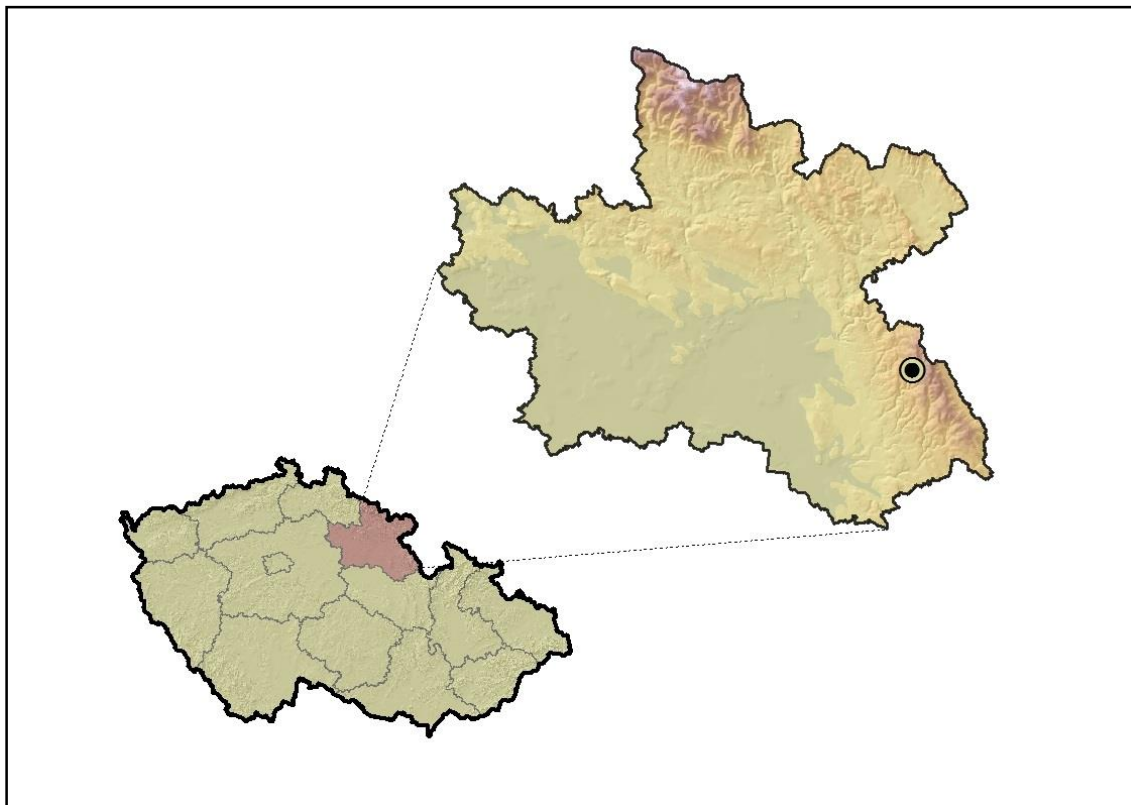
Orlické hory se nachází v severovýchodních Čechách. Jedná se o kompaktní úzký hřbet táhnoucí se od Olešnice v Orlických horách až po Dolní a Horní Heřmanice v okrese Ústí nad Orlicí ve směru severozápad – jihovýchod, dlouhý přibližně 50 kilometrů. Téměř celou svou délkou pohoří kopíruje hranici s Polskem, jmenovitě pak s polským Kladskem. Jedná se také o samostatný geomorfologický celek patřící do provincie Česká Vysočina a Krkonoško-jesenické subprovincie.

Geologicky jsou Orlické hory tvořeny sérií hornin, vzniklých z usazenin ve starohorním moři. Ty později zvrásnily v horstvo (moldanobikum). Byly tvořeny především břidlicemi, slepenci a pískovci. Během erozní činnosti vody byly vrcholové části tohoto horstva odneseny a zůstaly pouze části z větších hloubek. Takto metamorfované horniny se nazývají krystalické břidlice. V druhohorách došlo k sedimentaci jílovců a jemnozrnných arkozovitých pískovců, tedy červeně zbarvených hornin. Tento útvar se vyskytuje především na úpatí Orlických hor. V třetihorách došlo ke vzniku hlavního hřebene Orlických hor, který vznikl vyzdvižením zemských ker podél zlomů (Demek, 1987, str. 160)

Orlické hory nejsou vlastní horizontálností ani vertikálností příliš veliké, i přesto jsou velmi významné pro utváření vlastního klimatu. V oblasti převládá západní proudění. Při tomto typu proudění se počasí zhoršuje vcelku očekávaně, tedy postupným zesilování větru a nárůstu srážek. U východních a severních situací proudění se počasí zhoršuje nečekaně, náhle a rychle. Studená vzduchová hmota musí nejprve vyplnit oblasti polských nížin a Kladské pánve. Teprve po vyplnění začne „přetékat“ přes vrcholky hřebenů na českou stranu k jihu a západu do nižších nadmořských výšek. Takto vzniká proudění zvané Polák, které má stálou a poměrně velkou rychlost. Nejvyšší úhrn srážek je pak na vrcholových partiích pohoří činící 1200 mm. Nejchladněji pochopitelně na nejvyšším bodě Orlických hor, Velké Deštné, kde průměrná roční teplota činí 4,2 °C.

V Orlických horách se mimo jiné nachází také Labsko-odérské rozvodí. Nejvýznamnějšími toky jsou Tichá a Divoká Orlice. Na modelaci koryt severní části Orlických hor, Deštenské hornatiny, se podílejí toky Olšenka, která patří do povodí

Metuje. Dále pak Bělá, Zdobnice a Říčka, které spadají do povodí Orlice a vytváří velmi příkré svahy kryté sutí a balvanitými koryty. Ve středové části Orlických hor, Mladkovské vrchovině, je to pak tok Rokyténka (Kestřánek, 1984, str. 57)

Obr. 5: Vymezení území
(Zdroj: vlastní tvorba ArcGIS)

5.2. Deštné v Orlických horách

Obec Deštné v Orlických horách se nachází ve východní části Královehradeckého kraje nedaleko hranic s Polskem. Je vzdálena přibližně 40 kilometrů severovýchodně od krajského města Hradce Králové a asi 18 kilometrů severně od okresního města Rychnov nad Kněžnou. Deštné spadá pod SO ORP Dobruška a nachází se také v CHKO Orlické hory. Podle územních celků vytvořené pro statistické účely Evropské unie je obec součástí regionu soudržnosti Severovýchod – NUTS 2, Královehradeckého kraje – NUTS 3 a okresu Rychnov nad Kněžnou – LAU 1. Deštné je také členem euroregionu Glacensis a mikroregionu Dobrovolný svazek obcí Region Orlické hory.

Počet obyvatel v současné době činí 604 (2013). Obec je složena pouze z jedné městské části a 2 katastrálních území, přičemž rozloha obce je 3208 hektarů. Deštné leží v nadmořské výšce 650 m n. m.

Z geomorfologického hlediska se Deštné nachází v Deštnenské hornatině, která tvoří nejrozsáhlejší část Orlických hor, v okrsku Orlický hřbet. Nejvyšší vrchol území je Velká Deštná (1115 m n. m.), která je zároveň nejvyšší horu celých Orlických hor. Vlivem častých a bohatých srážek v reliéfu Deštnenské hornatiny se výrazně uplatňuje intenzivní eroze.

Geologicky je celé pohoří součástí orlicko-kladského krystalinika, složené především z krystalických břidlic. Na území Deštného jsou to především ruly a svory, vzácněji pak krystalické vápence. V současné době je hlavní hřeben Orlických hor odlesněn z důvodů vlivu emisí. Rozsáhlá deforestace hřebenu však způsobuje, že krajina poskytuje daleký výhled do okolí v dřívějších dobách zcela ojedinělý.

Klima zdejší oblasti spadá pod označení CH6 – CH7 podle mapy E. Quitta (1971) a je charakterizováno jako: *podnebí s velmi krátkým až krátkým, mírně chladným a vlhkým létem, dlouhým přechodným obdobím s mírně chladným jarem a mírným podzimem, dlouhou mírnou až mírně vlhkou zimou s dlouhým trváním sněhové pokrývky*. Vrcholová část (Velká Deštná 1115 m n. m.) zasahuje do podoblasti CH3, která má zejména zimu podstatně chladnější než podoblasti CH6 a CH7 (Quitt, E., 1971).

Deštné v Orlických horách je v současnosti největším, nejoblíbenějším a nejvýznamnějším střediskem turistiky, rekreace a zimních sportů v Orlických horách. Jedná se o starobylou obec založenou před rokem 1350, ležící v údolí říčky Bělé a Deštského potoka. Na severovýchodní straně ji obklopuje zalesněný hřeben Orlických hor s vrcholy Velká Deštná a Malá Deštná (1082 m n. m.). Na západě tomu pak je vrchol Špičák (839 m n. m.).

5.3. Historie Deštného v Orlických horách

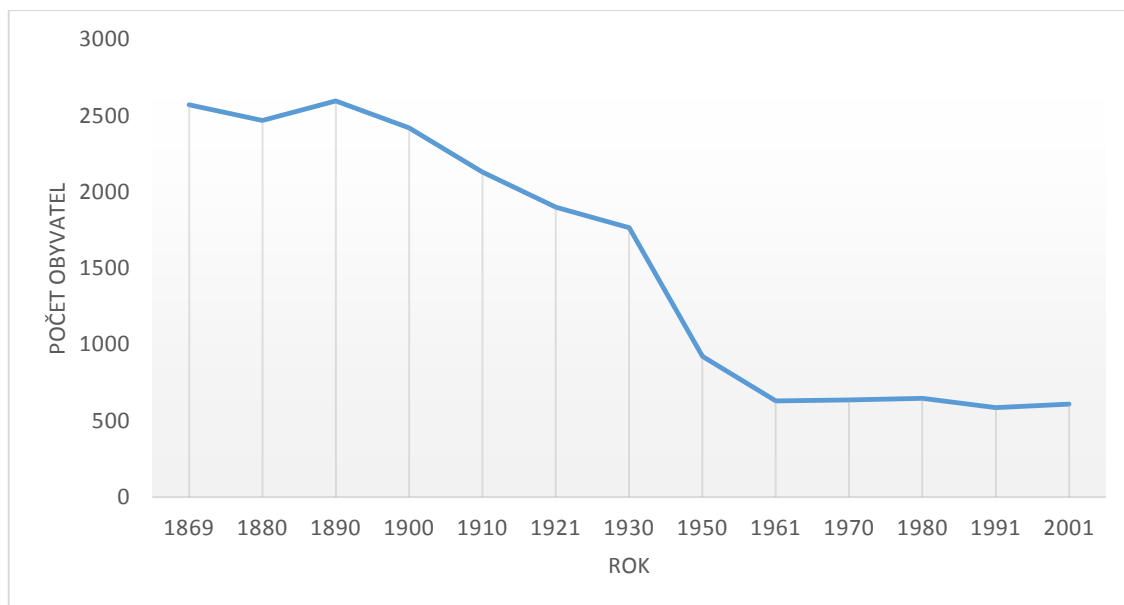
Obec původně patřila cisterciákům z kláštera Svaté Pole u Třebechovic, kteří ji založili v hlubokých lesích táhnoucích se až od Hradce Králové. První písemná zmínka se datuje do roku 1362. Původně bylo Deštné založeno jako dřevařská obec a tehdejší obyvatelé provozovali téměř všechna řemesla, ve kterých se dalo využít dřeva jako suroviny. Horalé byli zaměstnáni jako těžaři v lese nebo měli práci na pilách. Dále tomu pak bylo pálení dřeva, čímž se získával popel na výrobu potaše, suroviny nutné k výrobě skla, nebo výroba dřevěného uhlí v milířích. Práce ve mlýnech, ve sklárnách, sklářských hutích. V jiných případech se jednalo například o horské zemědělce.

V Orlických horách se dříve nacházelo téměř vše, čeho bylo zapotřebí k výrobě tehdejšího skla. Jednalo se o ložiska vápence, křemene či křemičitých pískovců – výchozí suroviny pro tavení skla. Dostatek vody ale i dřeva, které bylo potřeba k vytápění pecí a na pozdější zisk popele. Nechyběla zde ani ložiska jílu potřebné k výrobě pánví, sklářských forem a temperovacích hrnců. Proto tedy roku 1595 dochází k založení první sklárny v Deštném, což mělo podstatný vliv na podnikání v širokém okolí. Ves postupně přecházela z držení opočenského panství až do vlastnictví rychnovských Kolowratů. Čím dál nadměrnější využívání sklárny vedlo k vykácení nejbližších lesů, tak se huť posouvala ke hřebenu Orlických hor. Nakonec zakotvila na úbočí Malé Deštné ve výšce 940 m n. m., kde působila sto let (1660-1760). Sklárna byla jediná svého druhu, v němž se vyrábělo barokní luxusní sklo, zvané kolowratský křišťál. Na vykácených místech, která vznikala po huti, se usazovali rolníci, kteří zakládali zemědělskou výrobu a neumožňovali tak lesům přirozenou obnovu. Sklářská výroba přispívala i tímto způsobem k osidlování horských území. Karolinina huť byla poslední sklárnou fungující na území celých Orlických hor. Nacházela se v Zákoutí, přilehlé osadě Deštného a fungovala tu od roku

1873. Roku 1910 došlo v Karolinině huti k poslednímu tavení skla, poté byla huť prodána a tím pádem zanikla i poslední sklářská huť v Orlických horách. Ani po jedné ze světových válek už nebyla sklářská výroba obnovena na území Orlických hor, nepočítáme – li současnou výrobu vánočních ozdob. Sklářská centra jsou v současnosti mimo region Orlických hor.

Mimo sklářství nabylo Deštné ještě většího významu v první polovině 18. století. Mezi lety 1723 - 1725 zde došlo k přestavbě starého gotického kostela na nový kostel v barokním slohu dle slavného stavitele Jana Blažeje Santiniho. Vznikla tak nová duchovní správa, ke které byly přiřazeny tehdejší osady okolo Deštného. Jednalo se o osady Dříš (Wiederdriess), Kout (Stiefwinkel), Paseka (Brand), Víska (Dörfel), Zákoutí (Hinterwinkle), Mnichová (Michovy), Jedlová (Tanndorf) a roku 1828 nově založená osada Luisino Údolí (Luisenthal). Kostel se tak stal i centrem pozdějšího osidlování, které mělo do této doby spíše rozptýlený charakter soustřeďující se kolem hlavních cest k nejbližším osadám.

Roku 1850 byla obec Deštné spolu s dalšími osadami připojena k nově vzniklému okresu v Novém městě nad Metují. 29. září 1938 bylo Mnichovskou dohodou zapříčiněno, že Deštné spolu s dalšími horskými obcemi jako Olešnice, Sedloňov či Trčkov byly podstoupeny Německu. Po válce byla obec začleněna do obvodu MNV v Dobrušce, v následujícím roce pod pravomoc nově vzniklý okresní národní výbor v Novém Městě n. Metují a v roce 1960 pod okresní národní výbor Rychnov nad Kněžnou.

Obr. 6: Vývoj počtu obyvatel Deštného v Orlických horách
(Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky, 2006)

Největšího počtu obyvatel zaznamenalo Deštné v Orlických horách na přelomu 19. a 20. století. V té době kulminovala sklářská výroba a zároveň začínají především němečtí turisté objevovat krásy Orlických hor a expandovat do nich. Od té doby dochází k pozvolnému úbytku obyvatel až do roku 1945, kdy s koncem 2. světové války došlo k hromadnému odsunu původního německého obyvatelstva. V 60. letech 20. století, mimo jiné i vlivem cestovního ruchu, se počet obyvatel v obci stabilizoval a udržuje se až do současnosti.

6. Deštné v Orlických horách a jeho prostorový vývoj v etapách

6.1. Období do roku 1945

Ačkoliv se na území České republiky začíná rozvíjet cestovní ruch už v 2. polovině 19. století v souvislosti se založením Klubu českých turistů v roce 1888. Do Deštného se rekreační činnost dostává o něco později. Deštné ještě na přelomu 19. a 20. století bylo horskou vsí, ve které bylo hlavní obživou obyvatel dřevorubectví a práce ve sklářských hutích. Poslední huť zde fungovala až do roku 1911. V oblasti Orlických hor se za průkopníky cestovního ruchu dají označit především němečtí obyvatelé. Ti zde začali provozovat pěší turistiku a propojili označené německé cesty s těmi českými. Kolem roku 1900 pak členové Klubu českých turistů spojili turistickými značkami Rychnov nad Kněžnou a Vrchmezí (vrchol vzdálený cca 5 kilometrů od Deštného). Velký rozmach turistiky však nastává až po 1. světové válce. Začínají se tvořit první horské boudy s ubytovacími prostory. Největší tehdejší propagátor Orlických hor a nadšenec pěší turistiky Jindřich Štemberka zakoupil roku 1915 bývalou německou hospodu na Dříši, kterou následně nechal přestavět na horskou boudu Panorama. Ta se stala první horskou boudou Orlických hor. Původní hostinec pro 20 nocležníků byl Štemberkou několikrát rozšířen a roku 1930 pro velký zájem hned vedle vystavěl ještě Jiráskův dům s třiceti komfortními pokoji. S boudou Panorama je spojeno i slavnostní otevření Jiráskovy horské cesty roku 1921, vyznačkovanou Klubem Československých turistů. Jedná se o nejdelší hřebenovou turistickou cestu napříč celými Orlickými horami. V té době, začínající v Novém městě nad Metují a končící v Jablonném nad Orlicí, měřila úctyhodných 98 kilometrů a přilákala do Deštného celou řadu nových turistů. Dalším objektem s dlouholetou tradicí je Masarykova chata na Šerlichu. Ta byla postavena Klubem českých turistů v roce 1925 podle projektu architekta B. Fuchse. Za 2. světové války Němci přejmenovali chatu na Südetenbaude. Po válce bylo jméno opět vráceno pouze jenom do počátku padesátých let, kdy se opět měnily politické poměry a z Masarykovy chaty stala Chata ČSTV na Šerlichu. K dalším objektům vybudovaných po první světové válce patří hotel Orlice nacházející se v Deštném – Zákoutí roku 1931 místo bývalé německé hospody. Mezi lety 1930 – 1931 došlo také k rekonstrukci zchátralého mlýna ležící nedaleko Šerlichu, tím vznikla nová horská chata se třiceti pokoji a velkým sálem

zvaná Šerlišský mlýn. Hotel Národní dům postaven přímo v centru Deštného (dříve Michel) v roce 1932. Ve stejném roce pak horská bouda Alba, původně Vondrákův hostinec, která byla ve 30. letech postupně přebudována na hotel. Za dobu své existence zaznamenala několik změn, v roce 1998 zadní křídlo odnesla povodeň. Hotel je po rekonstrukci a stojí dodnes na svém původním místě se stejným názvem. Ve 30. letech se začínají objevovat i první známky sjezdového lyžování. Dochází k tomu na pláních, kde se v dnešní době vyskytují lyžařské areály Marta I. a Marta II. Název pochází z budovy Villa Martha (dnes hotel Praha), která stála právě naproti těmto pláním.

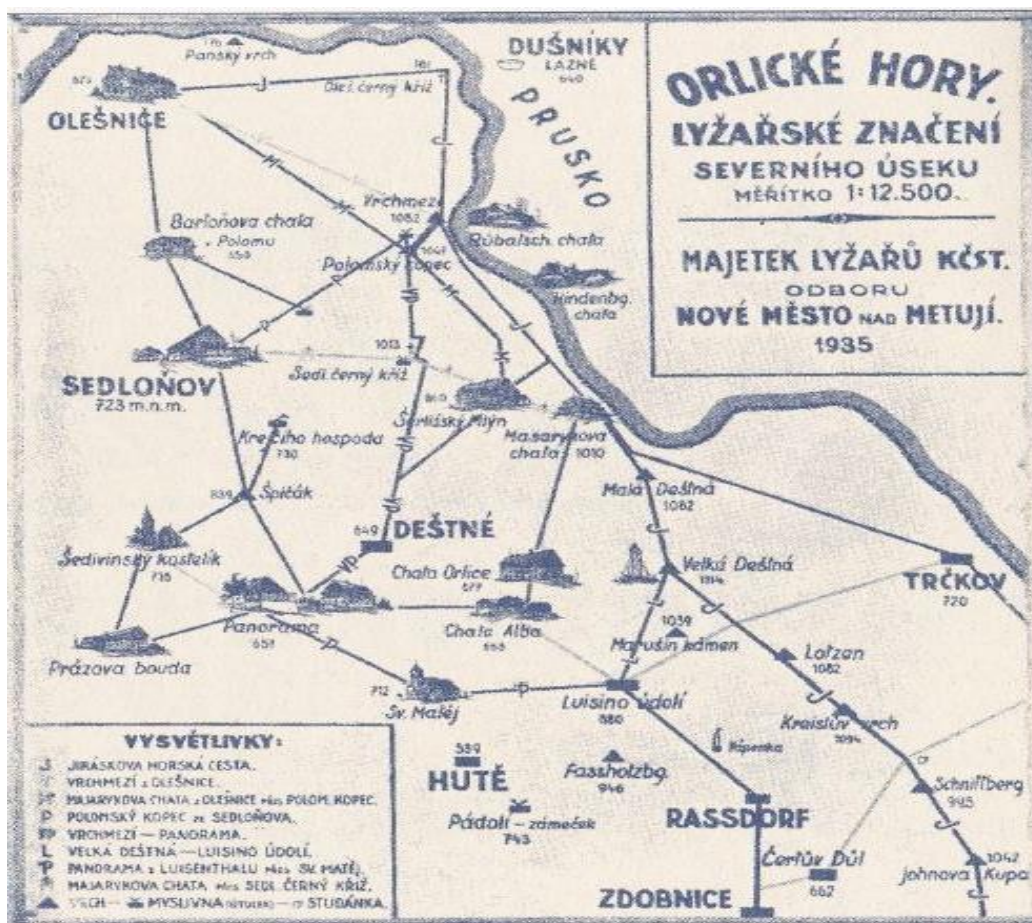
V tomto období jsou obytné domy neuspořádaně roztroušeny po přilehlých pláních, nejvíce se soustřeďující kolem kostela sv. Máří Magdalény v Deštném. Z roztroušené zástavby později vznikla ‚ulicovka‘. Jde o řadovou zástavbu podél hlavních cest k přilehlým osadám. Rozptýlenost vesnic je dána členitostí reliéfu, kdy se hospodáři snažili mít svá pole a louky co nejbližší obydlí. Převažují přízemní roubené domy se zděnou střední částí, dále pak stodoly s nízkou roubenou částí a vysokou střechou.

Obr. 7: Tradiční horský hotel Alba postavený za První republiky
(Zdroj: fotohistorie.cz)

Tab. 1: Využití prostorové struktury obce Deštné v Orlických horách do roku 1945

období	Deštné v Orlických horách	
do roku 1945	bydlení	420
	ubytování	8
	stravování	3
	ostatní	2

Obr. 8: Historická turistická mapa z roku 1935

(zdroj: Muzeum zimních sportu, turistiky a řemesel Deštné v Orlických horách)

Historická turistická mapa znázorňující nejvýznamnější záchytné body Orlických hor té doby. Obsahuje názvy chat, bud, mlýnů, hotelů a kostelů, které leží na nově vybudovaných turistických trasách.

6.2. Poválečné období a období socialismu v letech 1945 – 1989

Po válce dochází ve všech pohraničních oblastech k hromadnému odsunu Německého obyvatelstva. V některých případech tato událost předznamenala zánik osad či dokonce celých obcí. I na území Orlických hor, konkrétně v Deštném, k takovému odsunu také došlo. Jen 4 % z celkového počtu obyvatel po roce 1945 zůstala v obci. Ačkoliv z vnitrozemí osvobozené republiky přicházeli noví osídlenci, kterým především vděčíme za to, že Deštné nezaniklo úplně, obyvatelstvo už nikdy nedosáhlo ani z daleka podobného počtu jako před druhou světovou válkou. S rozvojem chalupaření v 60. letech nastala i záchrana alespoň některých původních objektů, které ani novými obyvateli do té doby nebyly osídleny.

Teprve až po roce 1948, kdy se měnily politické poměry společnosti, zaznamenala obec veliký rozvoj. Jinak tomu nebylo ani v oblasti turistiky a cestovního ruchu. V padesátých letech došlo k úpravě bezprašného povrchu vozovky z Dobrušky do Deštného až k hotelu Orlice, čímž se razantně zlepšila dostupnost návštěvníkům. V roce 1956 začaly hotel Praha a hotel Orlice opět plnit původní účely. Do této doby sloužily jako internáty. Roku 1957 dochází k výstavbě prvního vleku ČSTV.

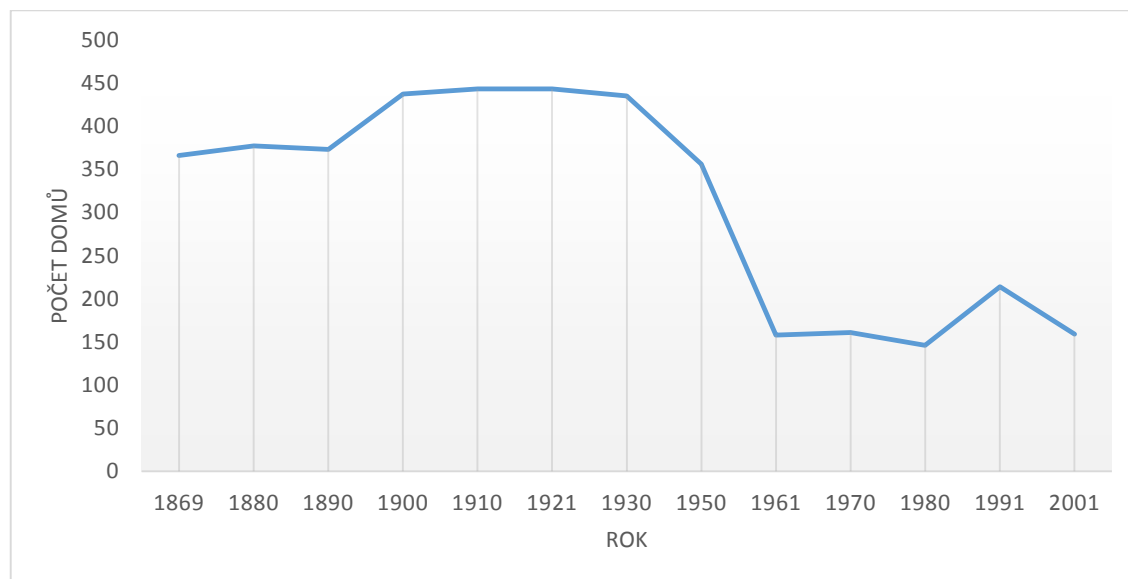
Tab. 2: Prostorové využití obce Deštné v Orlických horách v letech 1945-1989

období	Deštné v Orlických horách	
1945 - 1989	bydlení	87
	služby	8
	stravování	15
	ubytování	97
	ostatní	10

Na konci 50. let zasáhla Deštné, stejně jako většinu Československých turistických destinací, nová forma cestovního ruchu. Jednalo se o výběrové rekreace pracujících pořádané ROH. Jediným rekreačním objektem ROH byla za dob socialismu chata Panorama na Dřísi. Ve velkém počtu se zde ale začaly vyskytovat soukromé a především pak podnikové chaty. Ty byly budované z velké části ze starých chalup. Takto vznikla v roce 1958 první rekreační podniková chata Perly Choceň. O tři roky později pak chatové osady u hotelu Orlice v Zákoutí a na Dřísi. Reakcí na zvýšený počet turistů vzniká v 60. letech v centru obce samoobsluha. Mezi lety 1966 – 1968 dochází k rozsáhlé rekonstrukci

hotelu Šerlišský mlýn, jehož podoba se zachovala až do dnešní doby. Vznikl tak komplex se 70 ti lůžky. Roku 1967 byl otevřen další lyžařský vlek Marta.

V 70. letech bylo postaveno na 40 nových bytových jednotek. V 80. letech se počet vystavěných bytových objektů zdvojnásobil, přidaly se k nim i rodinné domy. K výstavbě nových bytových jednotek velkou měrou přispěl stát. Šlo o státní politiku na osidlování pohraničních oblastí. Mnoho obyvatel využila také dotací státu na výstavbu rodinných domů. Podpora byla například formou bez úrokových novomanželských půjček, nebo výhodné půjčky od zaměstnavatele. To předznamenalo další výstavbu vleku (1972) tentokrát na Špičák. V této době se obec definitivně mění na středisko cestovního ruchu. Dále dochází k nárůstu počtu objektů sloužících pro podnikové rekreace. Vyroستly tak nové, moderní, luxusně vybavené podnikové chaty Elton Nové Město n. Metují (47 lůžek), ZAZ Třebechovice, Veba Broumov nebo Stavostroj Nové město n. Metují (86 lůžek). Mezi další podniky vlastníci chaty v Deštném byly například KTZ ČSTV Pardubice (6 objektů, 42 lůžek), VČEZ Hradec Králové (51 lůžek). Mezi nimi zde stály i tradiční hotely. Hotel Národní dům (48 lůžek), hotel Alba (75 lůžek), hotel Orlice (55 lůžek). V tom to období se razantně změnilo prostorové i funkční uspořádání obce. V souhrnu lze říct, že se Deštné, od nástupu komunismu do revolučního roku 1989, proměnilo v největší sportovní středisko Orlických hor.

Obr. 9: Vývoj počtu domů sloužících k bydlení v Deštném v Orlických horách
(Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky, 2006)

Poměrně stálý počet domů bez jakýchkoliv výrazných výkyvů si obec držela do druhé světové války. Po odsunu německého obyvatelstva dochází ke znovuosídlení

oblasti. Noví osadníci obce ovšem ani s pomocí chalupářů však nedokážou zabránit rapidnímu úbytku všech původních domů a jejich počet tak klesl na třetinu. K nové výstavbě dochází v 80. letech. Výhodné státní, podnikové a novomanželské podpory umožňují zniknutí novým ubytovacím prostorům. V současné době dochází k zasíťování volných pozemků a jejich příprava k vybudování nových bytových parcel.

Obr. 10: Podniková chata Stavostroj Nové město nad Metují (dnes Chata Deštná)
(Autor: Jan Petrůň, 2013)

6.3. Období po roce 1989

Revoluční rok 1989 předznamenává, tehdy ještě pro Československou republiku, nespočetnou řadu nových možností. 90. léta 20. století tento fakt jenom pevně utvrzují. Změny se týkají i oblasti vývoje cestovního ruchu a konkrétně pro Deštné v Orlických horách tak nastává nová etapa rozvoje. Všechny změny vedly k proměně prostorové struktury lyžařského střediska. Postupným zánikem podniků dochází i k privatizaci jejich majetku. Začínají se tak privatizovat zařízení sloužící podnikovým a výběrovým rekreacím ROH. Původní účel budov se ale nezměnil. Drobnými úpravami tak vznikají soukromé ubytovny, penziony a hotely. Příkladem takto předělaných objektů, které slouží do dnes jako ubytovací zařízení, jsou například Chata Deštná (bývalá podniková chata Stavostroj Nové město n. Metují), Penzion Satelit, Penzion Anička. V Jedlové pak Chata Kristýna nebo Chata Jedlová. Dochází také k privatizaci tradičních ubytovacích zařízení postavené už za první republiky – hotel Orlice, hotel Alba a Hotel Praha.

V průběhu 90. let se mění i cílová skupina turistů navštěvující Deštné. Obec se stala méně vyhledávanou pro české turisty, zato je mnohem častěji navštěvovaná cizinci. Jsou to především turisté z Nizozemska, Belgie nebo Irska. To vede ke zvýšení kvality ubytování a poskytování služeb. V rodinných domech dochází k nárůstu počtu penzionů s komfortním servisem (sauna, bazén, vířivka). Mezi takové patří například penzion Köhler nebo nově vybudovaný rodinný penzion Pod Strání. Kanadský Srub Karolína nabízí také bowlingovou dráhu nebo zimní zahradu. Většina penzionů má ve svém zázemí mimo jiné i hřiště, dětské prolézačky a pískoviště. Některé z nich provozují hřiště na plážový volejbal nebo tenis.

Postupem času se realizují i plány na celoroční využití obce. Bývalý kravín byl přeměněn na turistickou jízďárnu. Umožňuje to tak vyjížděky do okolní přírody na koních. Otevřela se půjčovna na čtyřkolky, terénní koloběžky a horská kola. Došlo k úpravám cyklostezek a zpevnění jejich povrchu. Multifunkční penzion Kozí Chlívěk nabízí možnost využití lanového parku, posilovny nebo masérny. Chata Start v Jedlové provozuje zase horolezeckou stěnu. Autocamp a penzion Zákoutí, vybudovaný roku 1997 kompletně na „zelené louce“, umožňuje zazimování pro karavany. Najednou zde může stát až na 40 vozidel. Roku 2005 došlo k modernizaci lyžařského střediska, když se na Studený vrch postavila dvou sedačková lanovka. Zároveň pak společnost provozující ski areál vypravuje každých 30 minut od sjezdovek do centra obce skibus. V současné době

došlo k značnému rozšíření Turistické lyžařské sjezdovky. V nejbližších letech se plánuje výstavba nové sedačkové lanovky z areálu Marta II na Studený vrch.

Tab. 3: Využití prostorové struktury obce Deštné v Orlických horách po roce 1989

období	Deštné v Orlických horách	
po roce 1989	bydlení	105
	služby	18
	stravování	46
	ubytování	102
	ostatní	14

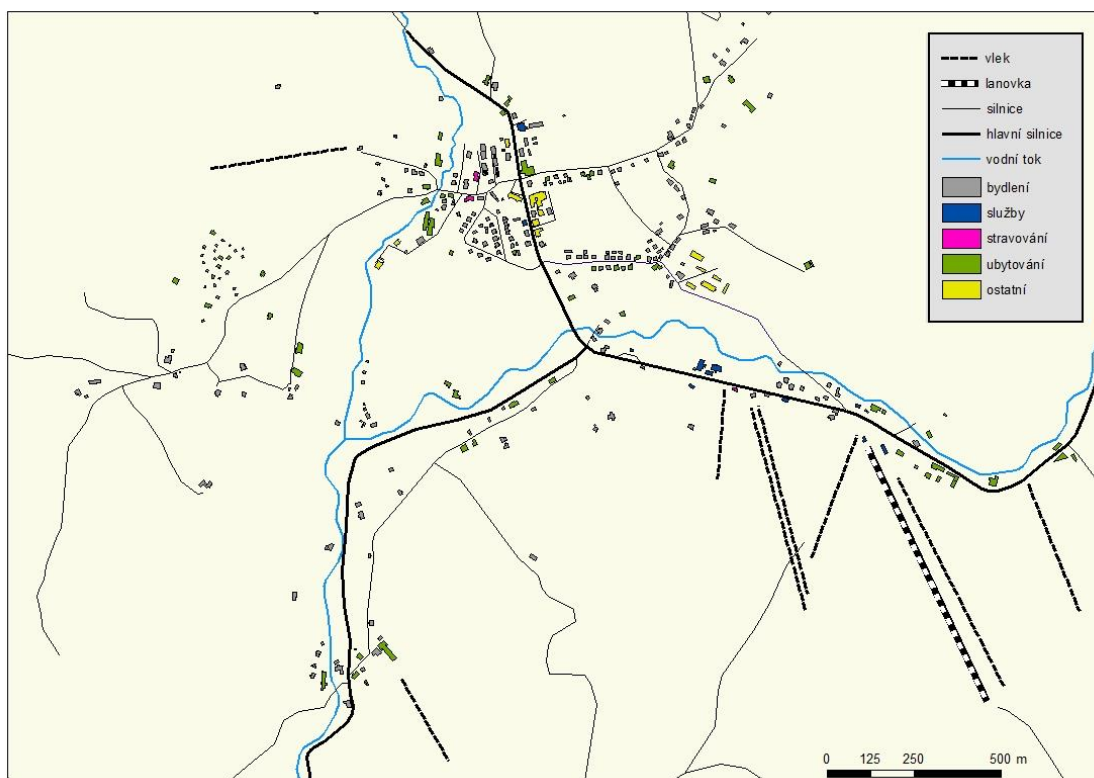
Jako příklad rozšiřujícího se bytového fondu lze uvést výstavbu tří, zcela nových, obytných domů (jeden pro 20 bytů), naproti lyžařskému areálu Marta. Na náměstí pak proběhla výstavba nových horských apartmánů. V současné době dochází k zasíťování volných pozemků a jejich příprava pro budoucí bytové parcely. S tímto nárůstem objektů obec opatřila novou čističku odpadních vod. Snaží se tak maximálně chránit životní prostředí.

V posledních letech se Deštné potýká s úbytkem návštěvníků. Tomu, ne zcela úmyslně, napomáhají krajské dotace na provoz cyklobusů. Turisté tak nevyužívají ubytovacích zařízení v plné míře. Nechají se pouze přivést a zase odvézt bez většího využití místních služeb. S častými změnami majitelů Hotel Národní dům přestal fungovat úplně. Tím obec přišla o značné kulturní vyžití, neboť součástí hotelu bylo kino, plavecký bazén i společenské prostory, ve kterých se pořádaly plesy.

V průběhu 90. let dochází ke stagnaci počtu návštěvníků, nikoli však jejich úbytku. Oživení lyžařského střediska nastalo na přelomu nového tisíciletí. V poslední době začíná návštěvnost pomalu upadat z důvodů hospodářské krize. V současné době jsou na tom nejlépe modernizované penziony ležící přímo u lyžařských sjezdovek, které nabízí návštěvníkům komfort nejvyšších kvalit. V penzionech a hotelích jsou většinou zaměstnání rodinní příslušníci celoročně. Obyvatelé nevlastníci penzion většinou pracují podle typu sezóny. V zimním období jako vlekaři, v létě jsou to pak manuální práce v lese.

Obr. 11: Multifunkční komplex kanadský Srub Karolina
(Zdroj: srub-karolina.cz)

Obr. 12: Prostorová struktura obce Deštné v Orlických horách v současnosti
(Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS)

Schéma zobrazuje současný stav prostorové struktury obce Deštné v Orlických horách. V centrální části obce (kolem kostela) je patrná nejintenzivnější zástavba. V ní se nacházejí především bytové a rodinné domy sloužící k vlastnímu bydlení, nikoli rekreaci. Mimo jiné je součástí tohoto ‚centra‘ také škola, muzeum, hřbitov, obecní úřad či Hotel Národní dům. Ten je však v současnosti zavřený. Zhruba kilometr od tohoto místa se na přilehlých pláních rozkládá největší lyžařské středisko Orlických hor, které je tvořeno několika vleky a sedačkovou lanovkou. Tato oblast je nejvíce turisticky zatížená v zimním období. Na drou stranu od kostela se nachází 2 objekty s dlouholetou tradicí. Jedná se o Jiráskovu chatu a Chatu Panorama, nad nimiž je patrná chatová osada Na Dříši. Na dolním okraji schématu je pak zobrazena Jedlová v Orlických horách, která je součástí obce Deštné v Orlických horách. Na jejímž území se nachází také lyžařský vlek a několik rekreačních chat (Viz. přílohy obr. 20).

7. Závěr

Předložená práce zachycuje základní etapy, ve kterých probíhala proměna prostorové struktury obce Deštné v Orlických horách. Předmětem zájmu byl rozvoj původně horské obce v největší lyžařské středisko Orlických hor. Práce tak mapuje historický vývoj prostorového uspořádání obce až po současný stav. Formování obce pomocí cestovního ruchu probíhá již 100 let, pozornost je však nejvíce soustředěna na vývojové období po roce 1989.

Teoretická část práce se nejprve věnuje vývoji některých evropských destinací. Na modelovém příkladu lyžařské vesnice Åre je ukázán životní cyklus turistického střediska. Cílenou změnu prostorového uspořádání obce zase popisuje situace na velkých středomořských ostrovech Sicílie a Korsika.

Další kapitola seznamuje čtenáře se všeobecným vývojem cestovního ruchu v České republice. Zaznamenává nejvýraznější okamžiky, které přispěly k osobitému formování rekreačních středisek a jejich zázemí. Závěr teoretické části obsahuje historický vývoj zájmové oblasti a stručně jí charakterizuje.

Výsledky následující praktické části vychází z mikrosondy, která byla provedena přímo v zájmovém území. Zabývá se jednotlivými etapami vývoje cestovního ruchu, v nichž se věnuje proměnám prostorové struktury.

Deštné v Orlických horách bylo původně založeno jako dřevařská obec, později byla regionálním centrem sklářského průmyslu. Po jeho zániku roku 1911 začali oblast objevovat nadšenci pěší turistiky, což postupem času vedlo k přeměně na turistické centrum. Největší rozvoj nastal po roce 1948, kdy se na území Deštného začaly stavět podnikové chaty pro výběrové rekreace zaměstnanců a s tím souvisejících služeb. Po roce 1989 došlo ke stagnaci až k poklesu návštěvnosti, ale i přesto se jedná o nejvýznamnější lyžařské středisko Orlických hor.

8. Summary

The presented study shows the basic stages, which took place in the transformation of spatial structure of the village Destne. The object of interest was the development of native mountain village into the largest ski resort in the Eagle Mountains. Work maps the historical evolution of the spatial arrangement of the village to the present state. Shaping the community through tourism is already 100 years old, but most attention is focused on the developmental period after 1989.

The theoretical part of the paper first looks at the evolution of some European destinations. Example of a model village of Åre ski is shown in the life cycle of a tourist resort. The next chapter introduces readers to the general development of tourism in the Czech Republic. It records the most significant moments that have helped to shape distinctive recreation centers and their hinterlands. Conclusion of the theoretical part contains the historical development of the area of interest and briefly characterizes it. The results of the practical part are based on the microprobe, which was conducted in the area of interest. It deals with the various stages of the development of tourism, which focuses on the changing spatial structure.

Destne was originally founded as a timber village, later the regional center of the glass industry. After its extinction in 1911, hiking enthusiasts began to explore the area, which over time led to the transformation into the tourist center. The biggest development came after 1948, when the territory Deštné started to build huts for selective corporate employee recreation and related services. Since 1989 there has been a stagnation or a drop in traffic, but still it is the most important ski resort in the Eagle Mountains.

9. Seznam literatury

9.1. Knižní zdroje

DEMEK, Jaromír. *Zeměpisný lexikon ČSR*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987. ISBN 978-802-0003-157.

KOWALCZYK, Andrzej. *Geografia turystyki*. Wyd. 1. Warszawa: Wydawn. Nauk. PWN, 2000. ISBN 83-011-3047-4.

KESTŘÁNEK, Jaroslav. *Zeměpisný lexikon ČSR*. 1. vyd. Praha: Academia, 1984. ISBN 978-802-0003-157.

RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006, 2 sv. (759, 623 s.). ISBN 80-250-1311-12.

RÝGR, Petr. *O lyžaření a lyžích v horách Orlických*. Pardubice: Lithos, 2012. ISBN 978-80-260-3309-7.

TOLASZ, Radim. *Atlas podnebí Česka: Climate atlas of Czechia*. 1. vyd. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2007, 255 s. ISBN 978-80-86690-26-1.

VYSTOUPIL, Jiří. *Atlas cestovního ruchu České republiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2006. ISBN 80-239-7256-1.

VYSTOUPIL, Jiří a Martin ŠAUER. *Geografie cestovního ruchu České republiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 315 s. ISBN 978-807-3803-407.

VYSTOUPIL, Jiří a Martin ŠAUER. *Základy cestovního ruchu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 163 s. Distanční studijní opora. ISBN 80-210-4205-2.

QUITT, Evžen. *Mapa Klimatické oblasti ČSR 1: 500 000*. Brno: GÚ ČSAV, 1971

ZAPLETALOVÁ, Veronika. *Chatařství: architektura lidských snů a možností = Summerhouses : the architecture of human dreams and possibilities*. Vyd. 1. Brno: ERA, 2007, 414 s. ISBN 978-80-7366-086-4.

9.2. Internetové články

COUSIS, Maria. Proletarianization Under Tourism: A Micro-Level Analysis. *The University of Michigan*. 1985, č. 325. Dostupné z: <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/51093/325.pdf?sequence=1>

IRA, Vladimír a Branislav CHRENKA. Transformation of tourist landscapes in mountain Areas: Case studies from Slovakia. *Human geographies journal of studies and research in human geographies*. 2011, 5.2. ISSN 2067-2284. Dostupné z: http://humangeographies.org.ro/articles/52/5_2_11_2_chrenka.pdf

NORDIN, Sara a WESTLUND. Social capital and the life cycle model: The transformation of the destination of Are. *The sociological review*. 2009, roč. 57, č. 3. ISSN 1467-954x. Dostupné z: <http://hrcak.srce.hr/file/80824>

VYSTOUPIL, Jiří, Josef KUNC, Martin ŠAUER a Petr TONEV. Vývoj cestovního ruchu v ČR a jeho prostorové organizace v letech 1990-2009. *Urbanismus a územní rozvoj*. Brno: Ústav územního rozvoje, 2010, roč. 13, č. 5. ISSN 1212-0855. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-05/12_vyvoj%20cestovniho.pdf

9.3. Internetové zdroje

Czech Tourism [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.czechtourism.cz/didakticke-podklady/1-charakteristika-a-vyznam-cestovniho-ruchu-v-cesku/>

Český statistický úřad [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.czso.cz>

Deštné v Orlických horách [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.obec-destne.cz>

Fotohistorie [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.fotohistorie.cz>

Karolina [online]. 2013 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.srub-karolina.cz>

Orlické hory [online]. 2001 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.orlickehory.net>

Ski centrum Deštné v Orlických horách [online]. 2010 [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: <http://www.skicentrumdestne.cz>

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Tabulkové přílohy:

Tab. 4: Vývoj počtu obyvatel obce Deštné v Orlických horách

Tab. 5: Vývoj počtu domů obce Deštné v Orlických horách

Tab. 6: Obyvatelstvo podle věkových skupin – Celkem

Tab. 7: Obyvatelstvo podle věkových skupin – Ženy

Tab. 8: Obyvatelstvo podle věkových skupin – Muži

Tab. 9: Počet podnikatelských subjektů v obci Deštné v Orlických horách

Tab. 10: Rozdělení pozemků v obci Deštné v Orlických horách

Tab. 11: Domovní fond obce Deštné v Orlických horách

Tab. 12: Vzdělávací zařízení obce a zdravotnictví

Tab. 13: Kulturní a sportovní vybavenost obce Deštné v Orlických horách

Obrazové přílohy:

Obr. 13: Prostorová struktura Deštného v Orlických horách před rokem 1945

Obr. 14: Prostorová struktura centrální části Deštného v Orlických před rokem 1989

Obr. 15: Prostorová struktura oblasti lyžařského areálu Deštného v Orlických horách před rokem 1989

Obr. 16: Prostorová struktura Jedlové v Orlických horách před rokem 1989

Obr. 17: Prostorová struktura centrální části Deštného v Orlických horách v současnosti

Obr. 18: Prostorová struktura oblasti lyžařského areálu Deštného v Orlických horách v současnosti

Obr. 19: Prostorová struktura Jedlové v Orlických horách v současnosti

Obr. 20: Prostorová struktura Deštného v Orlických horách v současnosti

Tab. 4: Vývoj počtu obyvatel obce Deštné v Orlických horách

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Počet obyvatel	2571	2469	2597	2421	2132	1900	1766	922	632	638	647	587	611

(Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky, 2006)

Tab. 5: Vývoj počtu domů obce Deštné v Orlických horách

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Počet domů	366	377	373	437	443	443	435	356	158	161	146	214	159

(Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky, 2006)

Tab. 6: Obyvatelstvo podle věkových skupin - Celkem

Obyvatelstvo			
celkem	v tom věku		
	0 - 14 let	15 - 64 let	65 a více let
583	82	403	98

(Zdroj: ČSÚ, 2012)

Tab. 7: Obyvatelstvo podle věkových skupin - Ženy

Ženy			
celkem	v tom věku		
	0 - 14 let	15 - 64 let	65 a více let
297	42	198	57

(Zdroj: ČSÚ, 2012)

Tab. 8: Obyvatelstvo podle věkových skupin - Muži

Muži			
celkem	v tom věku		
	0 - 14 let	15 - 64 let	65 a více let
286	40	205	41

(Zdroj: ČSÚ, 2012)

Tab. 9: Počet podnikatelských subjektů v obci

hospodářská činnost	počet
ubytování, stravování, pohostinství	51
zemědělství, lesnictví, rybolov	38
obchod, prodej, opravy	25
stavebnictví	22
průmysl	18
věda a technika	12
kultura, zábava, rekreace	8
doprava	6
ostatní	11

(Zdroj: ČSÚ, 2012)

Tab. 10: Rozdělení pozemků v obci

typ pozemku		výměra ha (%)
zemědělská půda		838,33 (26,1)
v tom	orná půda	22,63 (2,7)
	zahrady, sady	2,51 (0,3)
	trvalé travní porosty	813,18 (97)
lesní pozemky		2155,25 (67,1)
vodní plochy		0,16 (0,5)
zastavěné plochy		0,29 (0,9)
ostatní plochy		1,73 (5,4)
celkem		3212

(Zdroj: ČSÚ, 2012)

Tab. 11: Domovní fond obce Deštné v Orlických horách

domy úhrnem		182
z toho	rodinné domy	146
	bytové domy	18
	ostatní budovy	18
domy obydlené		138
z toho	rodinné domy	109
	bytové domy	16
	ostatní budovy	13

(Zdroj: ČSÚ, 2012)

Tab. 12: Vzdělávací zařízení obce a zdravotnictví

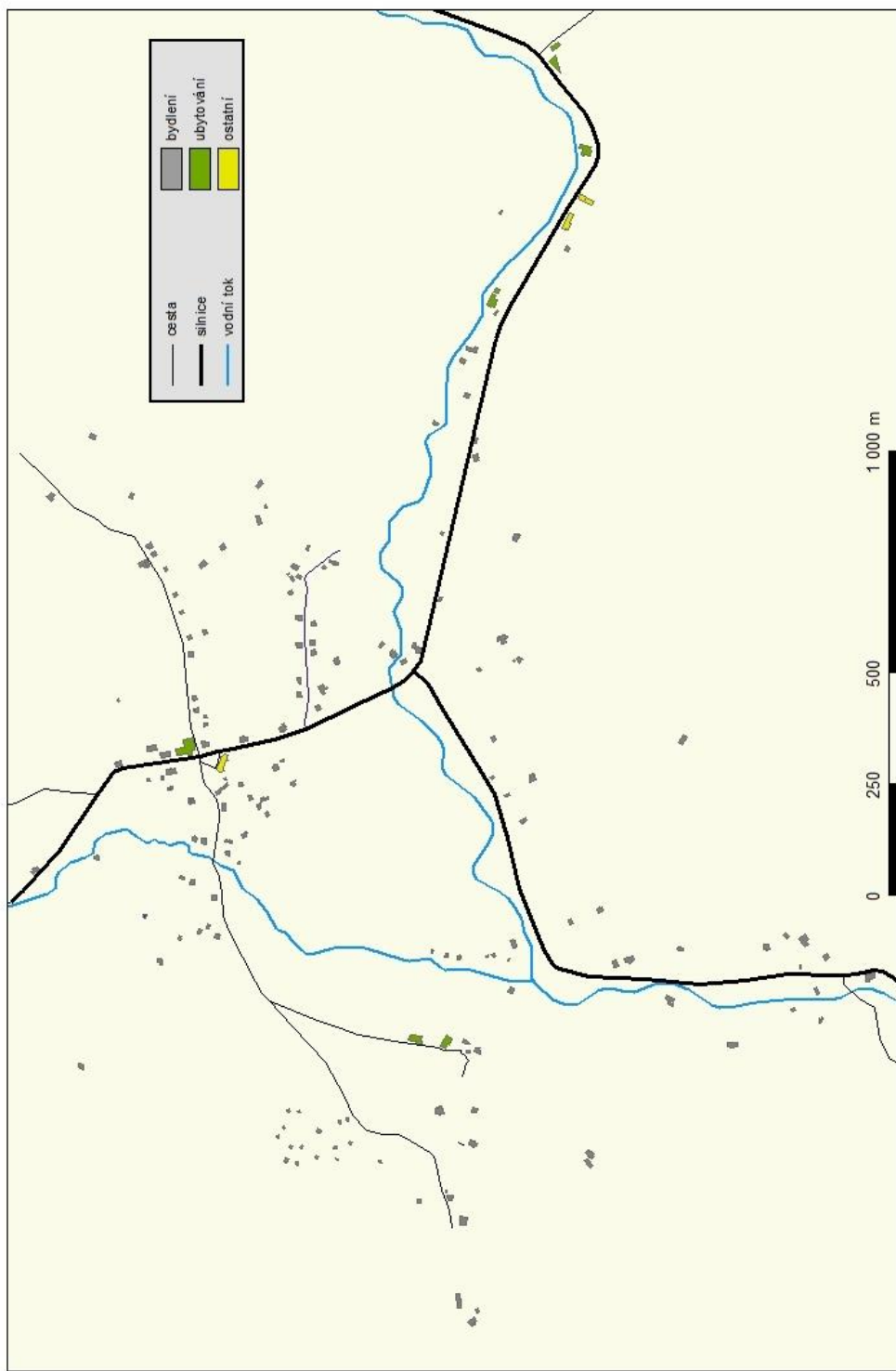
vzdělávací zařízení obce a zdravotnictví	
mateřská škola	1
základní škola (1.-9. třída)	1
domy s pečovatelskou službou	1
ordinace praktického lékaře	1

(Zdroj: ČSÚ, 2012)

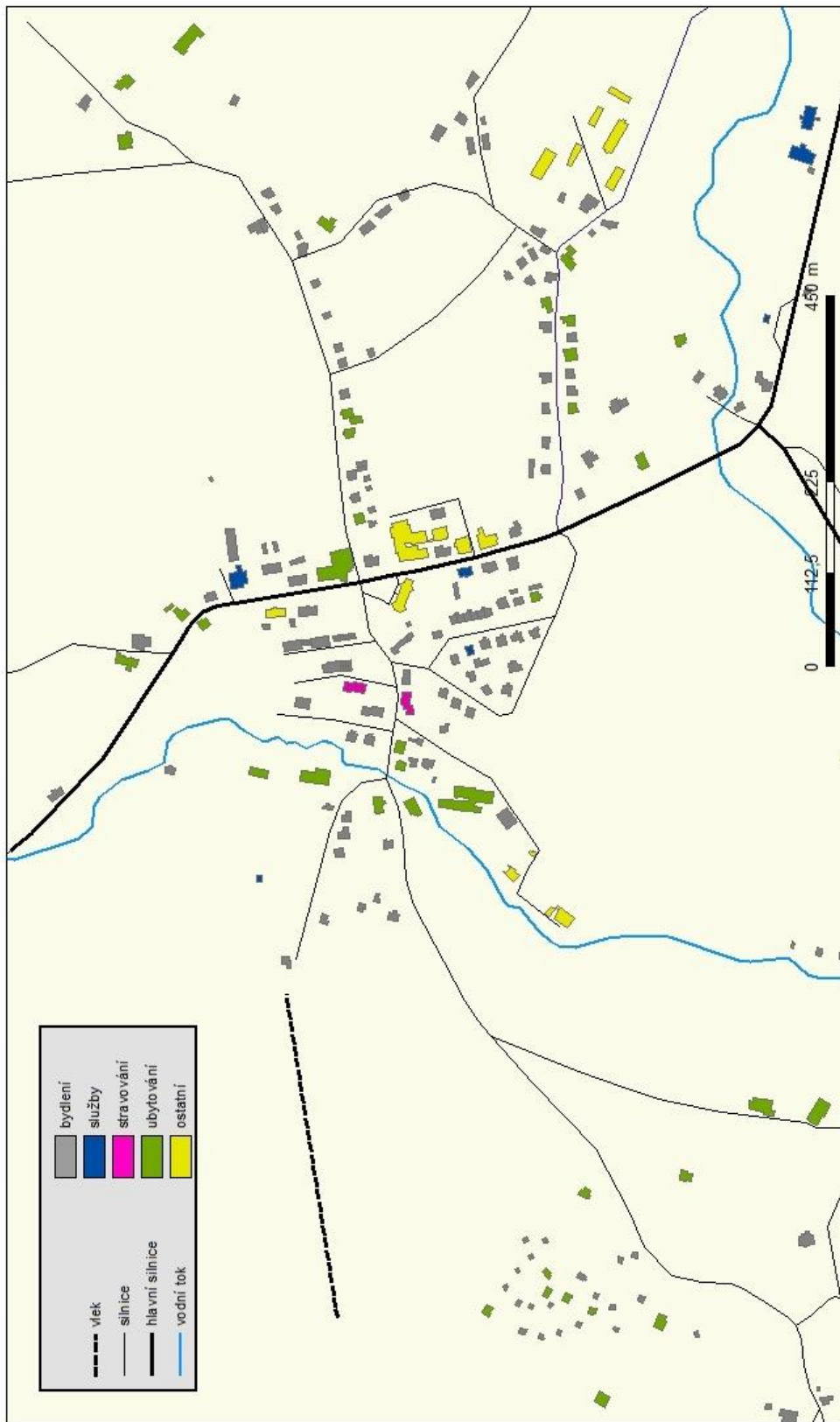
Tab. 13: Kulturní a sportovní vybavenost obce Deštné v Orlických horách

kulturní a sportovní vybavenost obce	
muzeum	1
galerie	1
sakrální stavba	2
hřbitov	3
hřiště a tělocvičny	4
ostatní sportovní zařízení	11

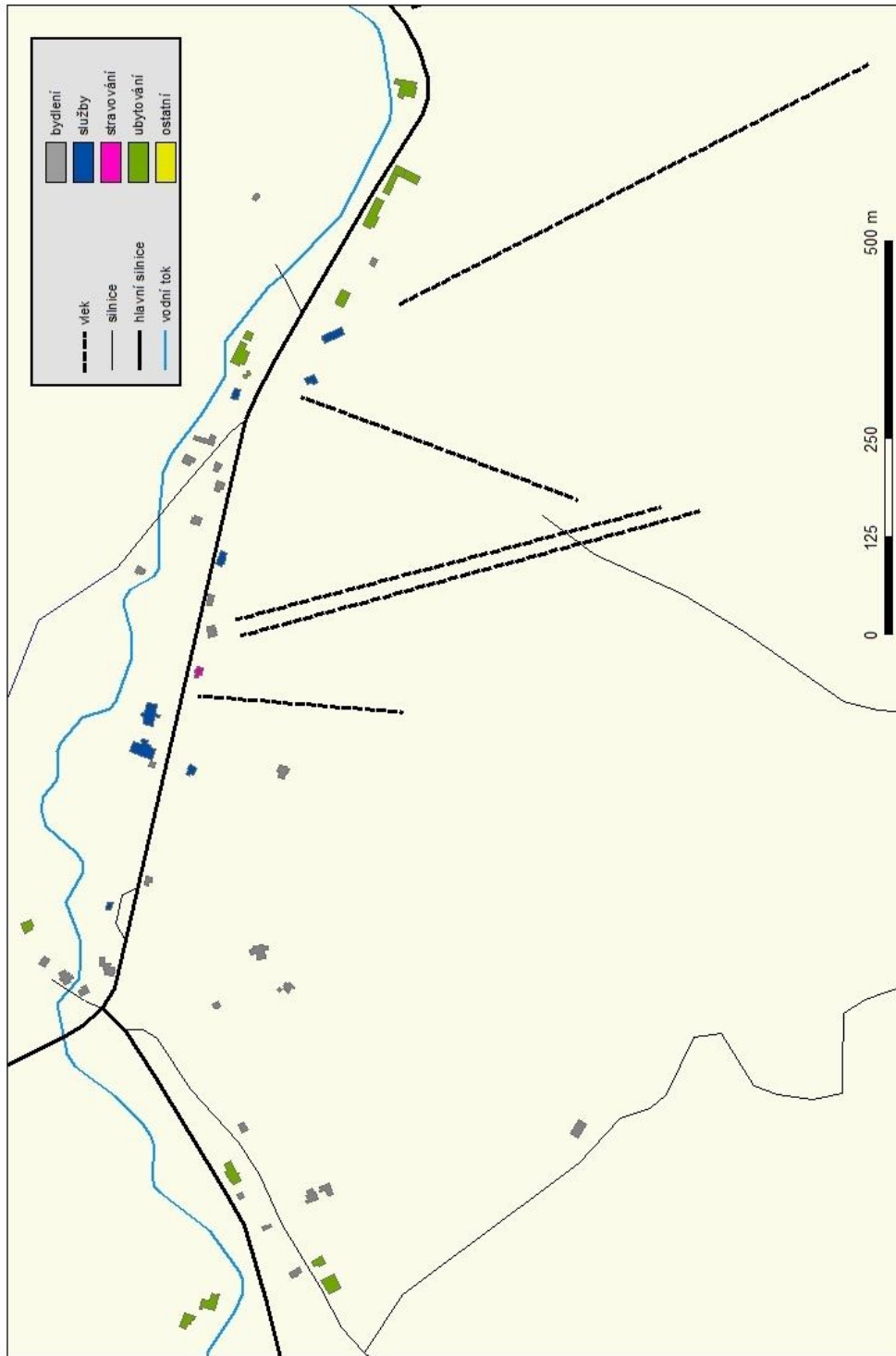
(Zdroj: ČSÚ, 2012)

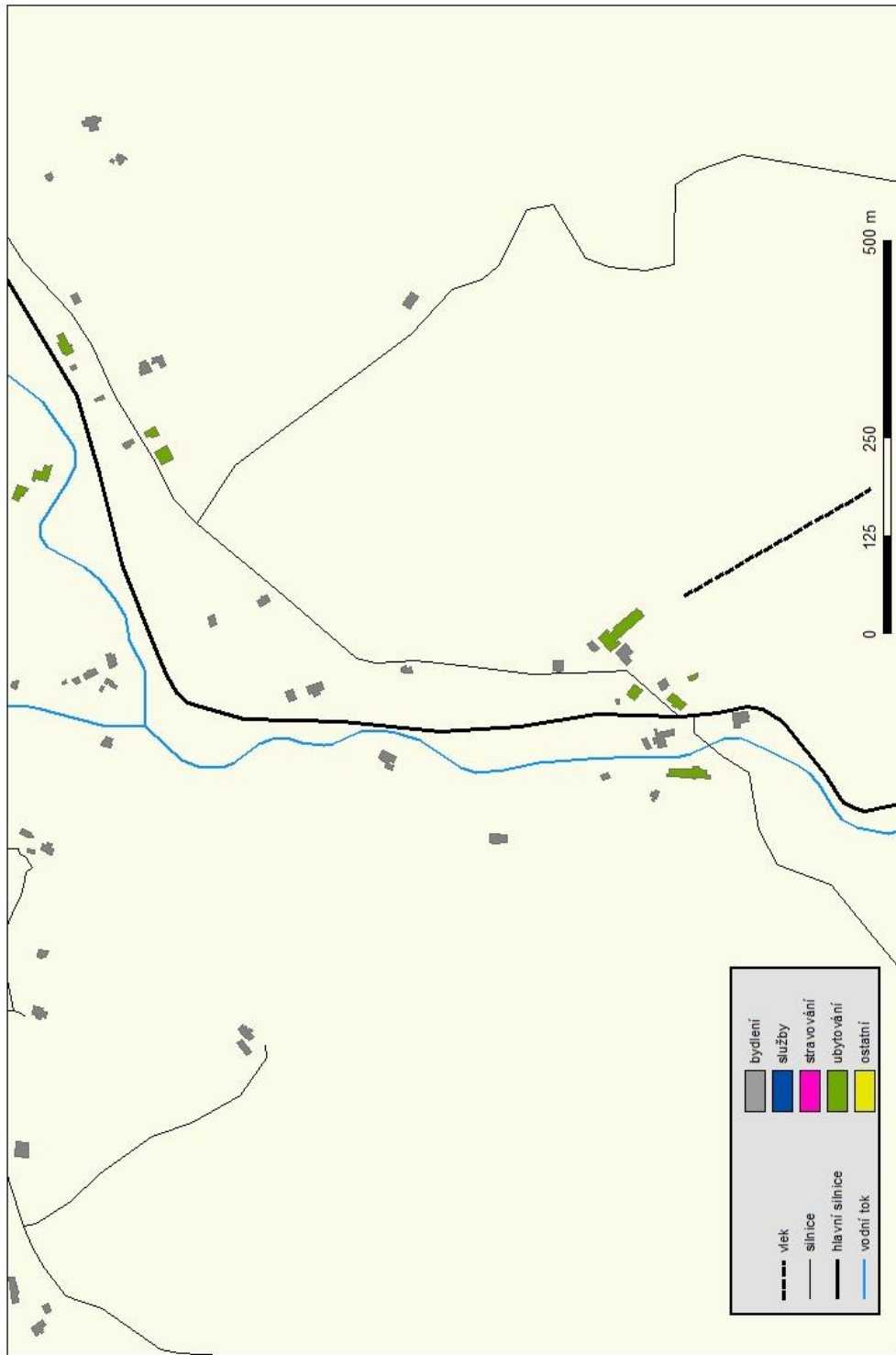
Obr. 13: Prostorová struktura Deštného v Orlických horách před rokem 1945
Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS

Obr. 14: Prostorová struktura centrální části Deštného v Orlických před rokem 1989
Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS

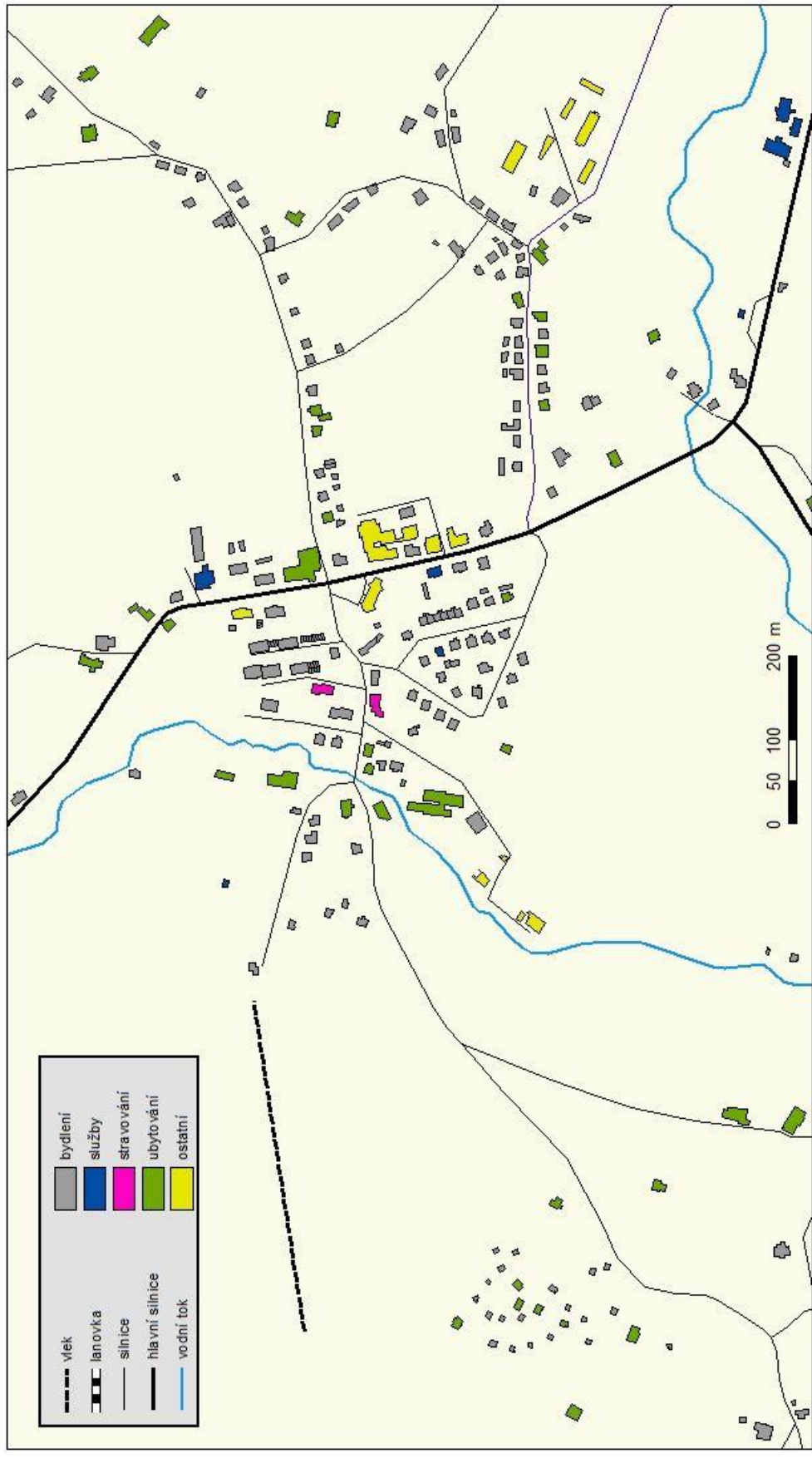

Obr. 15: Prostorová struktura oblasti lyžařského areálu Deštného v Orlických horách před rokem 1989
Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS

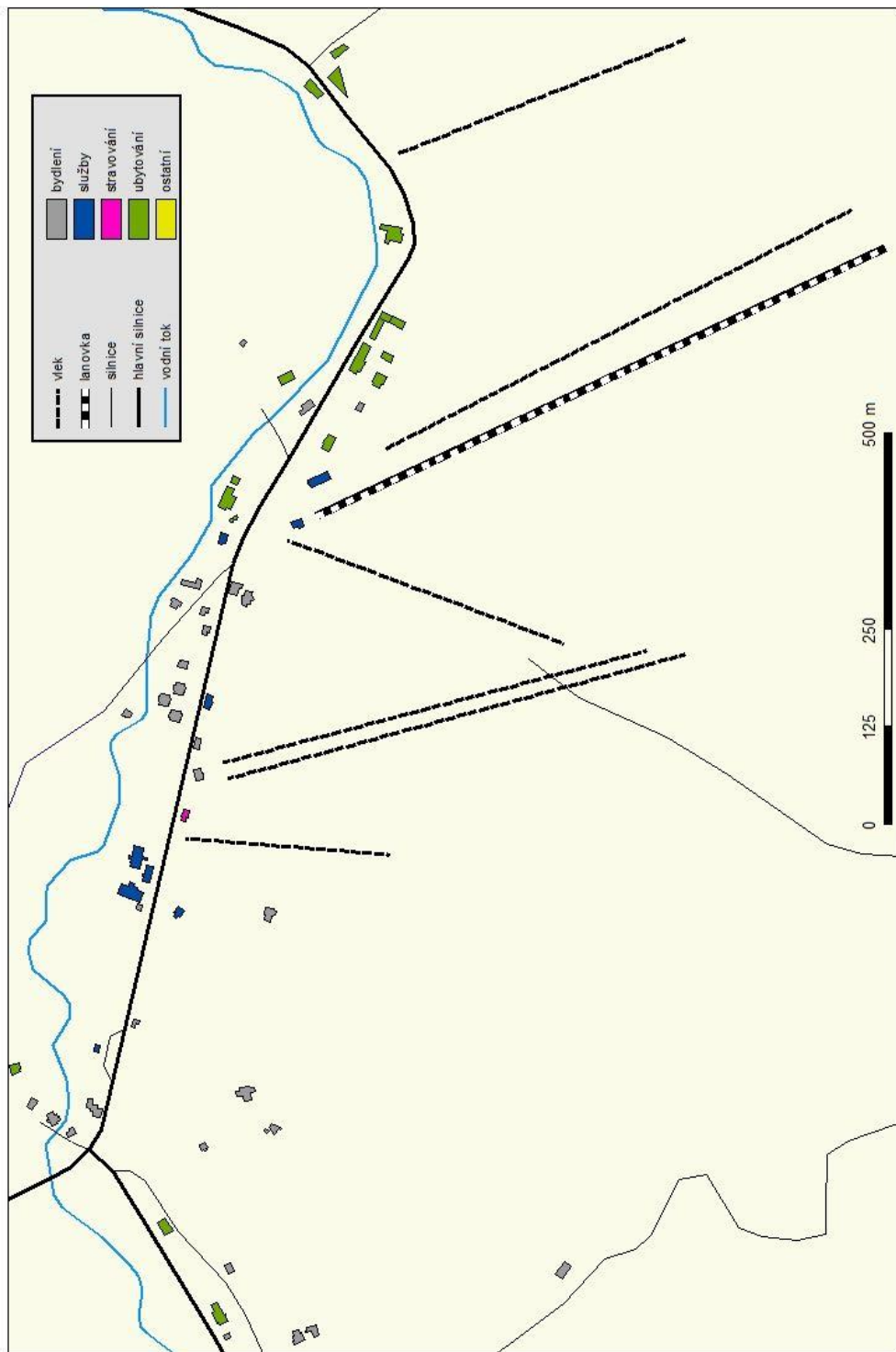

Obr. 16: Prostorová struktura Jedlové v Orlických horách před rokem 1989.

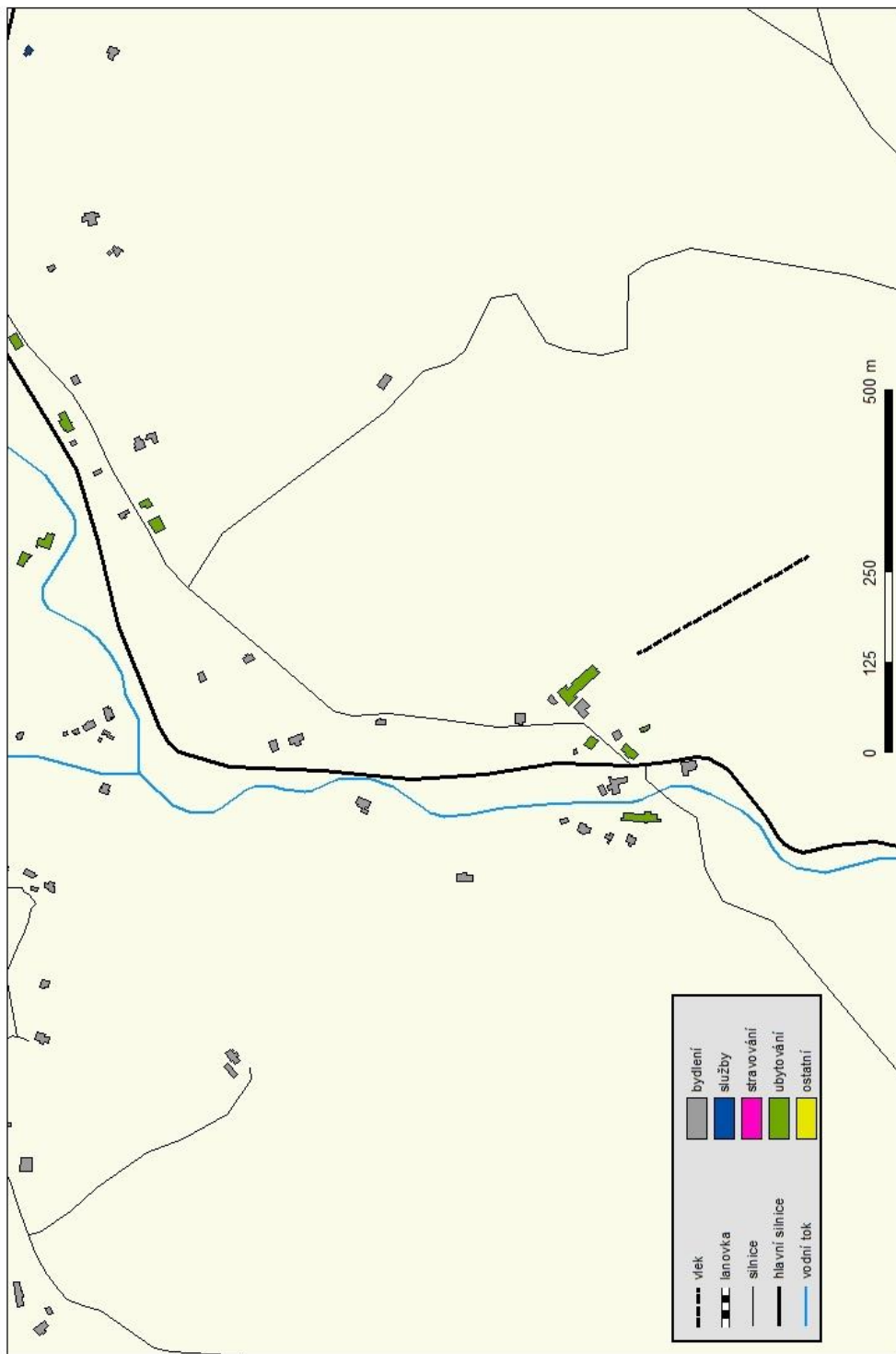
Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS

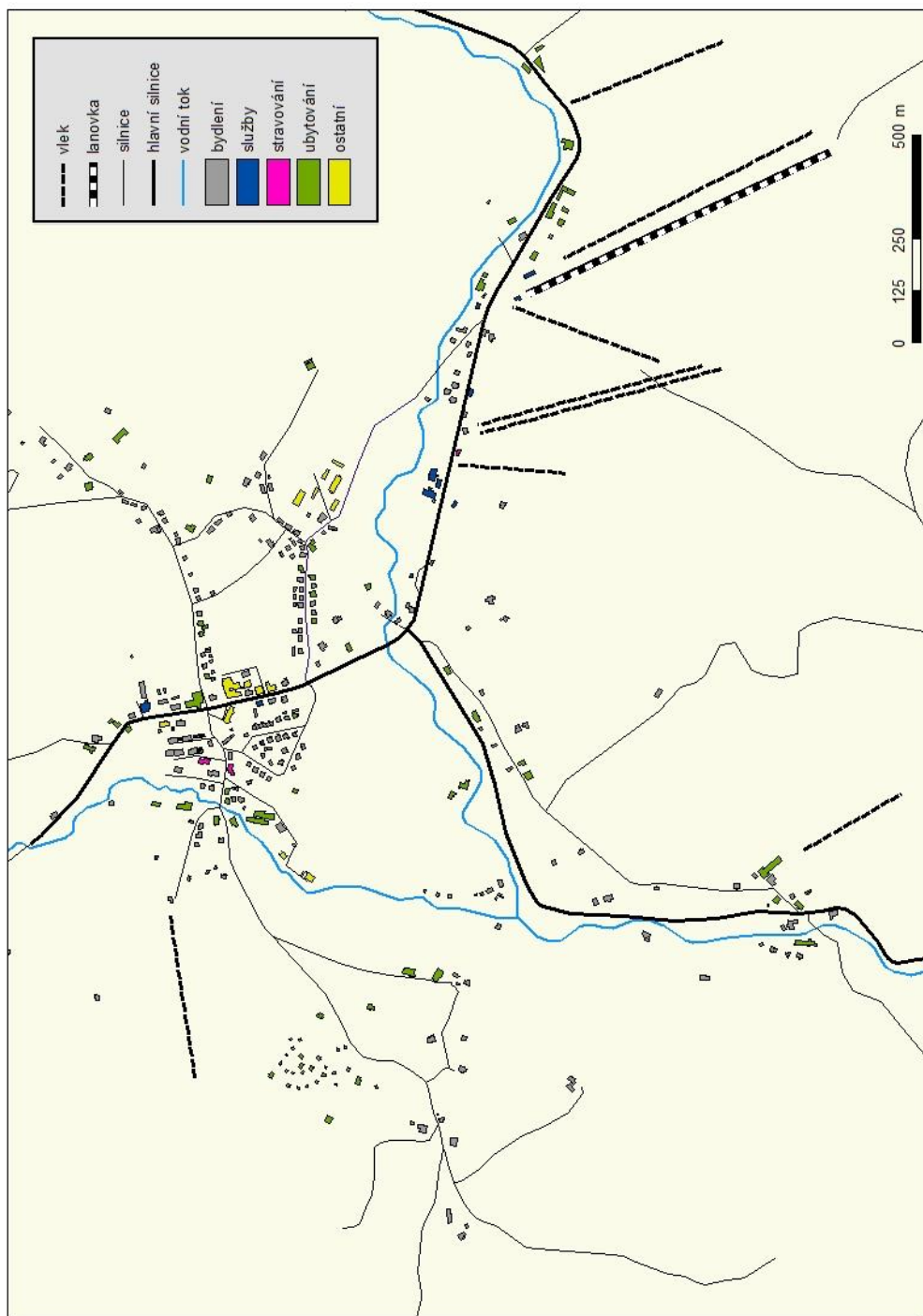
Obr. 17: Prostorová struktura centrální části Deštného v Orlických horách v současnosti
 Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS

Obr. 18: Prostorová struktura oblasti lyžařského areálu Deštného v Orlických horách v současnosti
 Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS

Obr. 19: Prostorová struktura Jedlové v Orlických horách v současnosti
Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS

Obr. 20: Prostorová struktura Deštného v Orlických horách v současnosti
 Zdroj: Vlastní tvorba ArcGIS